

DR. SÜMEGI ZSUZSA

bíró, PKKB

A BÜNTETŐJOGI MEDIÁCIÓ A JOGALKALMAZÁSBAN

1. A büntetőjogi mediáció Magyarországon

A büntetőügyekben alkalmazható mediáció jogi szabályozását a 2007. január 1. napjától hatályos 2006. évi CXXIII. törvény és az ahhoz kapcsolódó büntető anyagi és eljárásjogi törvénymódosítások teremtették meg. A büntetőügyekben alkalmazható közvetítői eljárás „csírái” már a Társadalmi bűnmegelőzés nemzeti stratégiájáról szóló 15/2003. (X. 28.) OGY határozatban is megvoltak. A stratégia kifejtette, hogy a jóvátételnek preventív hatása van és felhívta a figyelmet arra, hogy a hazai szankciórendszerben a sértettek várakozásaik ellenére nem jutnak jóvátételhez és az intézményi feltételek hiánya miatt a magatartási szabályok előírása is ritka. A stratégia a bíróságok, ügyészségek feladataként előirányozta a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök elterjesztését (jóvátétel, mediáció, közösség kiengesztelése). A stratégia makrotársadalmi szinten kívánta alkalmazni a helyreállító igazságszolgáltatás módszereit, megszólítva a lakóközösségeket, az üzleti szférát és a civil szervezeteket, egyházakat. A resztoratív módszerek népszerűsítését a média segítségével valósították volna meg.

A magyar Országgyűlés a 2006. évi CXXIII. törvényben (a továbbiakban: Bktv.) szabályozta a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységet. Az új jogintézmény bevezetésekor hatályos Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény 36. §-a a tevékeny megbánást büntethetőséget megszüntető okként szabályozta. A Büntető Törvénykönyvről szóló 2012. évi C. törvény hatálybalépése nem hozott érdemi változást a közvetítői eljárás tárgyi hatályában. A Nemzeti Bűnmegelőzési Stratégiáról szóló 1744/2013. (X. 17.) Kormányhatározat rögzítette, hogy a helyreállító igazságszolgáltatási eszközök az áldozatok számára széles körben ismertek és hozzáférhetőek. Az alternatív szankciók és a helyreállító módszerek alkalmazásának „erősítését” a bűncselekménnyel okozott kár kompenzálásának érdekében kötötték össze. A resztoratív eszközök céljaként nevesítették a bűncselekmények-

kel okozott károk megtérítését, az elkövető felelősségvállalását, az állami igazságszolgáltatási rendszer tehermentesítését és a közösség megerősítését, az egyéni felelősségvállalást.

A büntetőjogi mediáció sikeres jogintézmény Magyarországon. Bevezetése óta évről évre egyre több esetben rendelik el a közvetítői eljárást. Már a bevezetés évében is 2451 ügyben rendelték el a közvetítői eljárást, majd 2016-ban összesen 4625 ügyben alkalmaztak mediációt.¹ A közvetítői eljárások elrendelésében jelentős területi eltérések figyelhetők meg az ország egyes megyéi között, amely részben magyarázható a bűnözés nagyságrendje közötti eltérésekkel. Az ügyészi statisztikában külön figyelmet érdemel, hogy a közvetítői eljárásra irányuló kérelmek elutasítására közel azonos nagyságrendben kerül sor, mint a közvetítői eljárások elrendelésére.² Az ügyészi döntésektől függetlenül a bíróságok sok esetben lehetőséget láttak a közvetítői eljárás elrendelésére. Már a kezdetektől fogva látható volt, hogy az ügyészi elrendeléshez képest a bírói elrendelés kiegészítő szerepet játszik. Az elmúlt években az eredményes mediációk, a mediációt követő vádemelések és a vádemelések elhalasztásának belső aránya nem változott. A legtöbb esetben az eredményes mediáció miatt megszüntetik az eljárást.

A közvetítői eljárások tárgyát tekintve elmondhatjuk, hogy a leggyakrabban a **vagyon elleni bűncselekmények** miatt indult büntetőügyekben rendelik el a mediációt. 2011 óta kiugróan magas a közlekedési ügyek száma (39-40 százalék). Az erőszakos személy elleni bűncselekmények a legritkábban kerülnek mediációra. Átlagosan a mediációs ügyek kevesebb mint 20 százaléka indul személy elleni bűncselekmények elkövetése miatt. A mediáció aránya a vagyon elleni bűncselekmények miatt indult büntetőügyekben jóval kisebb, mint amelyet az össz-bűnözés szerkezete alapján várhatnánk.³

A közvetítői eljárásban a terheltek sok esetben pénzbeli jóvátételt vállalnak. A pénzbeli jóvátételek összege 2010-ben országosan összesen 293.871.935 forint volt, amely évről évre nőtt, 2014-ben megközelítette a félmilliárd forintot (496.818.946 Ft). Az Igazságügyi Minisztérium már nem gyűjt adatokat arról, hogy a jóvátételt milyen formában nyújtják a terheltek. A 2007-es adatok szerint a terheltek 67 százaléka, azaz kétharmada anyagi jellegű jóvátételt nyújtott a sértettnek, míg a terheltek körülbelül tíz százaléka vállalt nem anyagi jellegű jóvátételt. Az ügyek körülbelül egyötödében a terhelte bocsánatkéréssel tette jóvá a bűncselekménnyel okozott sérelmet.⁴

1 Adatszolgáltatás az Igazságügyi Minisztériumtól 2017. szeptemberben.

2 Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató. Büntetőjogi Szakterület. A 2015. évi tevékenység Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2016. 36., Ügyészségi Statisztikai Tájékoztató (Büntetőjogi szakterület). A 2016. évi tevékenység. Legfőbb Ügyészség, Budapest, 2017. 36. <http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/statisztikai-adatok/ugyeszsegi-statisztikai-tajekoztato-buntetojogi-szakterulet/> Letöltés dátuma: 2018. október 2.

3 Bűnözés és igazságszolgáltatás. Legfőbb Ügyészség, 2017. <http://ugyeszseg.hu/kozerdeku-adatok/statisztikai-adatok/bunozes-es-igazsagszolgaltatas/> Letöltés: 2018. október 2.

4 Adatszolgáltatás az Igazságügyi Minisztériumtól 2017. szeptemberben.

2. Az ügyészi jogértelmezés

Az ügyészi gyakorlatban a mediáció intézményesülése **nem tükrözi a helyreállító igazságszolgáltatás filozófiájának maradéktalan megvalósulását**. A Legfőbb Ügyészség 2007. januárban készült Ig.99/2007. Legf. Ü. számú Emlékeztetője a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény alkalmazásának egyes kérdéseiről a 2007. január 1. napjától hatályba lépő jogszabály-módosításokra való felkészülés érdekében született meg. Az emlékeztetőben kifejtett jogértelmezés alapvetően meghatározta a közvetítői eljárás elrendelésének és eredményessége megítélésének ügyészi gyakorlatát. Az alábbiakban az Emlékeztető azon részeit elemzem, amelyek a mediáció alapelveinek érvényesülése és a resztoratív filozófia megvalósulása szempontjából jelentősek.

Az ügyészi emlékeztető **szűkítette a mediációra utalható bűncselekmények körét**. Eszerint az ügy közvetítői eljárásra akkor utalható, ha a törvényben meghatározott bűncselekménynek passzív alanya van, illetve a sértettje természetes személy vagy nem természetes személy (jogi személy vagy más szerv).⁵ Szűkítő jogértelmezés figyelhető meg a halmozatban szereplő bűncselekményeknél is. Az Emlékeztető 420/b) pontja szerint, ha a terhelttel szemben több olyan bűncselekmény miatt folyik az eljárás, amely miatt a közvetítői eljárás elvileg szóba jöhet, annak csak akkor van helye, ha a közvetítői eljárás feltételei valamennyi bűncselekmény tekintetében hiánytalanul fennállnak. Nincs helye közvetítői eljárásnak akkor sem, ha az ügyben a terhelttel szemben olyan bűncselekmény miatt is eljárnak, amely miatt a törvény elvileg sem teszi lehetővé a közvetítői eljárást. Nincs helye elkülönítésnek amiatt, hogy a terhelt egyes cselekményei tekintetében közvetítői eljárásra kerülhesen sor, amikor más cselekmények tekintetében vádemelés történik.⁶ A mediáció **alkalmazhatósági körének korlátozása** figyelhető meg abban, hogy az Emlékeztető nem teszi lehetővé az eljárás elrendelését, ha a bűncselekmény miatt – bármely okból – nem következett be jóvátételt igénylő eredmény. A jóvátétel kártérítéssel való azonosítását tükrözi a 420/f) pont, amely szerint, ha a terhelt a bűncselekmény káros következményeit az eljárás korábbi szakaszában már jóvátette, illetve, ha a kár lefoglalással vagy más módon már megtérült, az ügy közvetítői eljárásra nem utalható. A fenti értelmezés azt jelzi, hogy a jogértelmezésben nem jelent meg a resztoratív igazságszolgáltatás elmélete, amely szerint a konfliktusfeloldásra irányuló eljárásnak része a felek közötti kommunikáció, a kapcsolatépítés. Az önkéntesség elve folytán a mediációt nem zárja ki a kár előzetes megtérülése, mert a sértettet kiengesztelő jóvátétel mikéntjéről a konfliktus részeseinek kell döntést hozniuk és a jóvátétel a kártérítéssel nem azonosítható. Az Emlékeztető 420/d) pontja rögzítette, hogy az ügy közvetítői eljárásra utalható akkor is, ha a terhelt csak ténybeli beismerő vallomást tett. A resztoratív filozó-

⁵ Emlékeztető 420/a) pont.

⁶ Emlékeztető 420/c) pont.

fiának azonban lényeges eleme, hogy a terhelt felelősséget vállal tettéért, amely a bűnösségre kiterjedő beismeréssel valósul meg.

Az Emlékeztető a **mérlegelést igénylő kérdések** tárgyában az alábbiakat rögzíti. A háromévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén az ügy közvetítői eljárásra utalásakor azt is mérlegelni kell, hogy a sértettnek adott jóvátétel önmagában elősegíti-e egyúttal azt is, hogy a terhelt a jövőben jogkövető magatartást tanúsít.⁷ Az ötévi szabadságvesztésnél nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény esetén különös gondtal kell mérlegelni, hogy a bűncselekmény jellege – a személy elleni, a közlekedési bűncselekmények, egyes vagyon elleni bűncselekmények (kifosztás, zsarolás) vagy annak elkövetési módja – nem zárja-e ki az ügy közvetítői eljárásra utalását.⁸ A resztoratív filozófia megközelítésében a cselekmény társadalomra veszélyessége nem zárja ki e módszerek alkalmazását, hanem szükség esetén speciális módszerekkel kell biztosítani az önkéntesség elvének érvényesülését (közvetett mediáció, több mediátor). Világszerte alkalmazzák a resztoratív módszereket nagy tárgyi súlyú, erőszakos bűncselekmények esetében is.

A **közvetítői eljárás elrendelése** tárgyában az Emlékeztető kifejti, hogy a vádemelés szakaszában hivatalbóli ügyészi feladat annak mérlegelése, hogy az ügy közvetítői eljárásra utalható-e.⁹ Ha az érintettek szabad akaratukból az ügy közvetítői eljárásra utalását kérik, az ügyész köteles megvizsgálni, hogy ennek feltételei fennállnak-e. Az ügyész a terhelt nyilatkozata, a nyomozás során feltárt adatok, szükség esetén pártfogói vélemény beszerzése, illetve meghallgatás után mérlegeli azt, hogy a terhelt képes-e az általa kilátásba helyezett jóvátétel teljesítésére. A közvetítői eljárásra utalás feltételeinek vizsgálata céljából nem kötelező a gyanúsítottra vonatkozó pártfogó felügyelői vélemény beszerzése [Be. 224. § (4) bek.] Amennyiben a terhelt jóvátételre való hajlandóságának, vagy az általa kilátásba helyezett jóvátételi képességének megítélése, illetve a Be. 221/A. §-a (3) bekezdésének d) pontjában meghatározott feltétel teljesülése nélkül megalapozottan nem ítéltető meg, a pártfogó felügyelői vélemény beszerzése nem mellőzhető.¹⁰

A terhelt a jóvátételre irányuló készségét kifejezésre juttató nyilatkozatát mind a nyomozás menetében, mind az ezzel kapcsolatos ügyészi meghallgatása során megtehetette. A mediációban történő megállapodás, konszenzus kialakítását kedvezőtlen irányba befolyásolja az, hogy az ügyészi jogértelmezés szerint a terheltnek nyilatkoznia kell arról, hogy milyen jóvátételt, milyen formában és – károkozás esetén – milyen fedezet birtokában kíván felajánlani. E jogértelmezés azért vitatható, mert egyrészt elvonja a felektől a mediáció lényeges elemét, a megállapodás közös, önkéntes kialakításának kompetenciáját, másrészt e jog-

7 Emlékeztető 420/g pont.

8 Emlékeztető 420/h pont.

9 Emlékeztető 420/i pont.

10 Emlékeztető 498/b pont.

értelmezés kizárja a mediációból a jövedelemmel nem rendelkező terhelteket. A resztoratív igazságszolgáltatás alapvető értéke a befogadás, amely azt jelenti, hogy az eljárás a terhelt és a sértett társadalmi reintegrációját segíti elő. A fenti jogértelmezés azonban azzal a következménnyel járhat, hogy a kedvezőbb társadalmi státuszú terheltek privilegizált helyzetbe kerülnek a büntetőeljárásban.

Az Emlékeztető szerint határozatban kell rendelkezni az eljárás felfüggesztéséről és a közvetítői eljárás elrendeléséről. A felfüggesztés időtartamát a teljesítéshez ésszerűen szükséges időtartamban helyes meghatározni. A határozat rövid indokolásának azt kell tartalmaznia, hogy az ügy közvetítői eljárásra utalásának valamennyi törvényi előfeltétele fennáll, s az ügy közvetítői eljárásra utalását az érintettek indítványozták vagy ahhoz szabad akaratukból hozzájárultak. A határozatot késedelem nélkül közölni kell a Be. 221/A. §-ának (4) bekezdésében megjelöltekkel.¹¹

Az Emlékeztető iránymutatást tartalmaz **a közvetítői eljárás eredményességének megítélése** tárgyában is. Az ügyész a közvetítői jelentés és az ahhoz csatolt megállapodás kézhezvételét követően a Be. 216. §-ának (1) bekezdésében írt határidőben intézkedik a Be. 221/A. §-ának (7) bekezdése szerint az eljárás megszüntetéséről, a vádemelés elhalasztásáról illetve a vádemelésről (Emlékeztető 420/l pont). Amennyiben az ügyész az érintettek közvetítői eljárás elrendelését célzó indítványát elutasítja, jogorvoslattal megtámadható határozatának indokolásában megjelöli, hogy az ügy közvetítői eljárásra utalása milyen tényekre tekintettel és mely okból nem teljesíthető.¹²

Az Emlékeztető külön rendelkezésekben szól a fiatalok terheltek ügyeiben alkalmazható közvetítői eljárásról. A közvetítői eljárás feltételei a fiatalok elleni eljárásban az általános szabályokkal egyeznek meg azzal az eltéréssel, hogy az ügy közvetítői eljárásra utalását a fiatalok törvényes képviselője is indítványozhatja, akinek a részvétele az ilyen eljárásban – a fiatalok terhelt érdekeinek védelmében – minden esetben kötelező (Emlékeztető 498/a pont). Ha a vádemelés elhalasztására a Be. 459. §-ának (4) bekezdésében meghatározott okból kerül sor, a vádemelésnek csak akkor van helye, ha a gyanúsított a közvetítői eljárás eredményeként létrejött megállapodás teljesítését a vádemelés elhalasztása tartamának lejártáig nem fejezte be.¹³ A Be. 459. §-ának (2) bekezdése alapján a vádemelés elhalasztásáról rendelkező határozatban az ügyész nem köteles minden esetben magatartási szabályokat vagy kötelezettségek teljesítését előírni. Különös gonddal kell vizsgálnia, hogy az előírások mellőzhetőek-e. Ha ez szükséges, az ügyész megfelelő magatartási szabályok, illetve kö-

11 Emlékeztető 420/k pont.

12 Emlékeztető 420/m pont.

13 Emlékeztető 498/d pont.

telezettségek előírásával segíti a vádhalasztás eredményességét és a sértettnek adandó anyagi és erkölcsi jóvátételt.¹⁴

Az Emlékeztető a Bktv. indoklására utal, amikor a közvetítői eljárás keretében történő megállapodásra hívja fel a figyelmet, azaz a megállapodás közvetítői eljárás hiányában nem eredményezheti az eljárás megszüntetését.

Az ügyészi jogértelmezésben a **büntetőjogi fogalomhasználat** jelenik meg, erre utal az Emlékeztetőben kifejtett értelmezés, amely szerint nem lehet helye közvetítői eljárásnak akkor sem, ha a bűncselekmény folytán nem következett be jóvátételt igénylő eredmény. Az eredmény szó használata a büntető anyagi jogban ismert materiális bűncselekményekhez kötődik, azonban a helyreállító igazságszolgáltatás elméletében inkább a sérelem kifejezés használata a megfelelő.

Ha a bűncselekmény folytán több sértett jogosult a jóvátételre, szükséges, hogy valamennyi sértett önként hozzájáruljon az ügy közvetítői eljárásra utalásához.

3. A bírói jogértelmezés

A bírói gyakorlatban a közvetítői eljárásra vonatkozó jogértelmezés **nem segítette elő maradéktalanul a helyreállító igazságszolgáltatás filozófiájának érvényesülését** a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői eljárások elrendelésekor, az esetek kiválasztásakor és a közvetítői eljárás eredményének figyelembe vételekor. Ennek elsődleges oka, hogy kizárólag eljárásjogi szempontokat figyelembe véve szűkítette a mediáció tárgyi hatályát. A 3/2007. és 67/2008. Büntető Kollégiumi véleményből látható, hogy Legfelsőbb Bíróság eltérő jogértelmezést követett az ügyészi jogértelmezéshez képest és a kifejtett érveikből látható, hogy értelmezésük közelebb állt a resztoratív filozófia megközelítéséhez, mint az ügyészi értelmezés. E két dokumentumot a 3. Büntető Kollégiumi vélemény foglalta egységes szerkezetbe.

A 67/2008. BK vélemény V. pontja tartalmazza, hogy a közvetítői eljárást nem zárja ki az a körülmény, hogy a kár már korábban (a közvetítői eljárás előtt) megtörtént. A 67/2008. Büntető Kollégiumi vélemény VII. pontja egyértelművé tette azt, hogy a jóvátétel nem azonosítható a kártérítéssel és a terhelt jóvátételre való képességét nem lehet kizárólag a személyes képességei alapján megítélni. Ennek oka, hogy a terhelt a bűncselekmény káros következményeit nemcsak pénzbeli kártérítés megfizetésével, hanem egyéb módon is jóváteheti. A közvetítői eljárás elrendelésekor még nem látható előre, hogy mi lesz a megállapodás tartalma és nem állapítható meg az sem, hogy a nem anyagi, hanem esetleg személyes természetű kötelem teljesítése mennyiben kötődik a terhelt személyéhez. A kollégiumi vélemény szerint a terhelt jóvátételre való képességét komplex módon, a sértett érdekeinek szem előtt

¹⁴ Emlékeztető 498/e pont.

tartásával kell mérlegelni. A jogértelmezés kitért arra is, hogy ha a megállapodás természet (például személyes gondozás) ezt nem zárja ki, akkor közömbös, hogy a jóvátételt ténylegesen ki teljesíti. A terhelt jóvátételre való képességét ezért nem lehet kizárólag a személyes képességei alapján megítélni. Elég a képességet valószínűsíteni és az indítvány elutasításához egyedül a jóvátételi képesség nyilvánvaló hiánya vezethet.

A 67/2008. BK vélemény II. pontja leszögezi, hogy a Btk. nem zárja ki, sőt kifejezetten megengedi a tevékeny megbánás alkalmazását valamennyi közlekedési bűncselekmény miatt, akkor is, ha annak nincs sértettje (például ittas járművezetés). Ugyanakkor a mediációra utalható **bűncselekmények körét szűkítette** az adott bűncselekmények – magánindítvány alapján büntethető magánvádas bűncselekmények – miatt indult eljárások speciális szabályozására visszavezethetően. A Legfelsőbb Bíróság 3/2007. Büntető Kollégiumi véleményének II. pontja ugyanis azt tartalmazza, hogy nincs helye a közvetítői eljárásra vonatkozó rendelkezések alkalmazásának a magánvádas eljárásban (például rágalmozás, becsületsértés, kegyeletsértés, magántitok, levéltitok megsértése miatt indult eljárásban). A bűncselekmények sajátosságaitól függetlenül, **kizárólag eljárásjogi alapon** rögzítette e kollégiumi vélemény azt is, hogy nem kerülhet sor mediációra akkor, ha az ügyész a terheltet bíróság elé állította vagy tárgyalás mellőzésére tett indítványt.

A 3/2007. Büntető Kollégiumi vélemény VIII. pontja rögzíti, hogy a bíróság kötelezettsége kizárólag a tájékoztatásra terjed ki, a közvetítői eljárás elrendelésére nem. E tájékoztatást megelőzően a bíróságnak meg kell vizsgálnia azt, hogy fennállnak-e a közvetítői eljárás anyagi jogi és eljárásjogi feltételei (Be. 263. § (1) bekezdés). Amennyiben a feltételek fennállását állapítja meg, a vádirat kézbesítésével egyidejűleg ad tájékoztatást az érintetteknek.

A kollégiumi vélemény szerint az ügyésznek a vádiratban nyilatkoznia kell arról, hogy közvetítői eljárásra sor került-e és ha igen, az milyen eredménnyel zárult. Figyelemre méltó a kollégiumi vélemény megfogalmazása, amely szerint „a közvetítői eljárás bírói engedélyezésének nem akadálya, ha az ügyész a nyomozati szakban az arra tett indítványt elutasította, az viszont igen, ha az ügyész ez okból az eljárást felfüggesztette, de a közvetítői eljárás eredménytelennek bizonyult”. Ez azt jelenti, hogy a bírói testület **szerint a bíróság – amennyiben a mediáció feltételeinek fennállását állapítja meg – felülbíráhatja az e kérdésben hozott ügyészi döntést és elrendelheti a mediációt**. Azonban ha az ügyész már felfüggesztette az eljárást a mediáció miatt, ám az eredménytelennek bizonyult, nem rendelheti el a mediációt. Ez utóbbi megfogalmazásból nem következik, hogy a bíróság köteles lenne felülvizsgálni a mediáció eredményességét. A kollégiumi vélemény nem ad választ arra a kérdésre, hogy a mediáció eredményessége szempontjából az ügyész, a mediátor vagy a sértett nyilatkozatának van-e jelentősége. Amennyiben ügyész vagy a mediátor minősítette eredménytelennek a mediációt, ennek felülvizsgálata minden esetben indokolt. A kollégiumi vélemény azonban ezt nem teszi a bíró feladatává, a bíróságnak nem feladata megvizsgálni azt, hogy a korábban már felfüggesztett eljárásban mi lett a közvetítői eljárás kimenetele,

mit tartalmazott a megállapodás és mi lett annak a sorsa, annak teljesítésére miért nem került sor. A gyakorlatban pedig a szükséges iratok hiányában a bíróság nincs is abban a helyzetben, hogy érdemben megvizsgálja a fentieket, ugyanis a mediáció tárgyában keletkezett ügyészégi iratokat nem kötelező a vádirathoz csatolni.

A 67. számú BK vélemény VIII. pontja a bíróság közvetítői eljáráshoz való viszonyát akként ragadta meg, hogy a közvetítői eljárás a bíróság előtti eljárási szakaszban csupán kiegészítő, illetve kiegészítő jellegű. A diverzióra elsősorban az eljárás nyomozati és vád-előkészítési szakaszában kerül sor, a sértett érdekében azonban azt a bíróság is elrendelheti. A vádemelést követően a bíróság szabadon mérlegeli a közvetítői eljárás feltételeit. Amennyiben álláspontja szerint azok fennállnak, az eljárást felfüggeszti, és az ügyet közvetítői eljárásra utalja. E kollégiumi vélemény tehát már kifejezetten megfogalmazta az ügyészi mérlegelés felülvizsgálatának lehetőségét, azonban a bírói gyakorlat a kötelező felülvizsgálatot nem terjesztette ki azokra az esetekre, amelyekben már az ügyész elrendelte a mediációt és mérlegelte a mediáció eredményességét.¹⁵

4. A jogalkalmazói jogértelmezés eseti döntések tükrében

A bírói gyakorlat a jogintézményre elsősorban **diverziós** eszközként tekintett az elmúlt tíz év gyakorlatában és e megközelítésmód kijelölte a büntetőjogi mediáció helyét a jogkövetkezmények sorában. A bírói gyakorlat szerint a közvetítői eljárás célja a bírósági eljárás elkerülése. A bírói jogértelmezés elsősorban az eljárásjogi szempontok alapján próbálta feloldani a gyakorlatban felmerülő kérdéseket, ami végső soron a mediációra utalható ügyek számának szűkítését eredményezte: „A közvetítői eljárás céljával – bírósági eljárás elkerülés – ösz-

15 Az osztrák büntetőeljárásban amennyiben egy fiatalkorúval szemben vádemelésre kerül sor, a bíróságnak meg kell vizsgálnia az ügyész diverzióval kapcsolatos döntését és döntenie kell a bíróságon kívüli kiegyezés lehetőségéről. A bíróságnak fontos szerep jut az elterelés alkalmazása szempontjából, mert köteles ellenőrizni az ügyész elterelésről és a jóvátétel alkalmazhatóságáról hozott döntését. A bíróság az ügyészi mérlegelést köteles felülvizsgálni és felül is bírálhatja azt. A bíróság a sértett és az elkövető kiegyezését célzó eljárást a vádemelést követően elrendelheti. A felnőtt korú terheltek esetében sem az ügyész, sem a bíró nem rendelkezik széles mérlegelési joggal. Azt mérlegelik, hogy a büntetés kiszabása mellőzhető-e és a diverzió elegendő-e ahhoz, hogy visszatartsa az elkövetőt az újabb bűncselekmények elkövetésétől. A bíróságnak ebben az esetben szintén mellőznie kell a büntetőeljárás lefolytatását és a vádemelést követően az ügyészre vonatkozó feltételek szerint az eljárást meg kell szüntetnie. Az osztrák jogban az ügyészi diverzió mellőzése abszolút hatályon kívül helyezés ok. Az osztrák jog a fentiekben írtak szerint a bíróság feladatává tette az ügyész diverzióval kapcsolatos döntésének felülvizsgálatát. A bíróság ebben az esetben nemcsak azt vizsgálja, hogy a mediáció alkalmazható-e az ügyben, hanem azt is, hogy a már lefolytatott közvetítés valóban eredménytelen volt-e. Várad Erika: Alternatív szankciók és elterelési lehetőségek Ausztriában. In: Büntetőjogi Kodifikáció 2002/2.11.

szegyeztethetetlen lenne, ha a halmazatban álló cselekmények egy részére közvetítői eljárás, míg másik részére bírósági eljárás folya.¹⁶

A bírói gyakorlat a közvetítői eljárások egyik részese (áldozat) körét a sértett jogi fogalmával azonosította. „A közvetítői eljárás lefolytatásának akadályá lehet egyéb feltételek fennforgása esetén az is, ha a bűncselekménynek több sértettje van és nem mindegyik sértett ismert. A mediáció céljából nem következhet az, hogy a sértett személyét ért joghátrány jóvátétele a sértett halála esetén más személynél jelenjen meg, tehát a sértett halála esetén sincs lehetőség a közvetítői eljárás lefolytatására.”¹⁷

A törvényi szabályozás különbségtételéből kiindulva a bíróságok hivatalból nem vizsgálták a mediáció alkalmazásának lehetőségét, hanem az elterelést elsősorban a nyomozati és az ügyészi szakaszban, a vádemelés előtt tartották alkalmazhatónak. „Miután a Büntetőeljárás törvény a közvetítői eljárás feltételeit másutt nem tartalmazza, csak a vádemelés szakaszához kapcsolódóan, így amennyiben a nyomozás során a gyanúsított a hallgatás jogával élve nem tesz vallomást és a bűnösség kérdésében sem nyilatkozik, a közvetítői eljárásra utalás lehetősége nem nyílik meg, még akkor sem, ha később vádlottként beismerő vallomást tesz.”¹⁸

A bírói gyakorlat szerint a közvetítői eljárást legkésőbb az **elsőfokú bírósági eljárásban** lehet elrendelni. Ez a gyakorlat megfelel a hatályos törvényi szabályozásnak, azonban súlyos kérdéseket vet fel abban az esetben, ha a büntetőeljárás terheltje és sértettje korábban nem kap tájékoztatást a közvetítői eljárás kezdeményezésének lehetőségéről és ennek hiányában ténylegesen nincs lehetőségük e jogok gyakorlására. A diverziós eljárások „versengése” szintén korlátozhatja a konfliktusban érintettek joggyakorlását. Példaként szolgál erre a Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.979/2007/5.számú döntése a közúti baleset gondatlan okozása miatt indult eljárásban. Az ügyészség indítványának megfelelően a bíróság tárgyalás mellőzésével hozott érdemi döntést a büntetőjogi felelősségről és pénzbüntetéssel sújtotta a terheltet. Ezen ügyben a terhelt a bírói döntésben tájékoztatást kapott arról, hogy tárgyalás tartását kérheti, míg a közvetítői eljárás elrendelésének lehetőségéről – a törvényi szabályozással összhangban – nem kap tájékoztatást. Így amennyiben a nyomozás során a terhelt nem kap tájékoztatást, úgy a **közvetítői eljárás elrendelésének lehetősége a bírósági szakaszban elenyészhet**. A fentieket támasztja alá a Debrecen Ítéltábla Bkf.I.122/2007/2. számú döntése, amely így fogalmaz: „A bíróság elé állítással (Be.516.§), és a tárgyalás mellőzésével (Be.543.§) kapcsolatos speciális szabályokból következőleg ha a bíróság elfogadja az ügyészség indítványát ezen eljárási formákra, a Büntetőeljárás törvénynek az elsőfokú bírósági tárgyalás keretében a közvetítői eljárással kapcsolatos szabályai nem alkalmazhatóak.”

16 Debreceni Ítéltábla Bkf.I.122/2007/2. szám.

17 Debreceni Ítéltábla Bkf.I.122/2007/2. szám.

18 Debreceni Ítéltábla Bkf.I.122/2007/2. szám.

A Debreceni Ítéltábla Bkf.II.157/2007/2.sz. és Bkf.I.122/2007/2. számú döntése szintén rögzítette, hogy a másodfokú és a harmadfokú bírósági eljárásban közvetítői eljárás elrendelésére nincs lehetősége a bíróságnak. Ha a konfliktusban érintett felek ezen eljárási szakaszokban kezdeményezik a mediációs eljárást, kérelmüket el kell utasítani. Az előbbi döntés szerint a közvetítői eljárás megindulásának érdemi eljárásjogi feltétele a felfüggesztés, mely eljárási aktus nélkül mediációnak nem lehet helye. A bíróság döntése utal a Debreceni Ítéltábla Büntető Kollégiumának 2007. február 19-i véleményében kifejtettekre. A bíróság rögzítette, hogy „Szintén kizárja a tárgyalat jogintézmény alkalmazását az, hogy a Be. vonatkozó rendelkezései szerint a másodfokú bíróság tevékeny megbánás okából az eljárást nem szüntetheti meg, mivel ilyen megszüntetési okot a Be.373.§ (1) bekezdés I. pontja nem tartalmaz.” Az ítéltábla szövegcentrikus jogértelmezésével szemben az ügy alapjául szolgáló Hajdú-Bihar Megyei Bíróság 2007. február 15-én kihirdetett 2.Bf.573/2006/9/II. számú végzése eltérő következtetésre jutott.

A bírói döntések indokolásai általában a Be. és a Btk. szabályaira és a vonatkozó kollégiumi véleményekre alapozzák állásfoglalásukat, a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői eljárásról szóló törvényre kevésbé vannak figyelemmel. Nemzetközi dokumentumok nem jelennek meg hivatkozásaikban. Példa erre a gondatlanságból elkövetett életveszélyt okozó testi sértés vétsége miatt indult büntetőügyben hozott bírói döntés, amelyben a bíróság a 3/2007. BK. véleményre hivatkozott.¹⁹

A tájékoztatás elmaradását sérelmezte a terhelt a Kúria előtt Bfv.III.151/2014/2.szám alatt folyamatban volt ügyben, miszerint a bíróság az eljárás megindításától kezdve elmulasztotta őt tájékoztatni a közvetítői eljárás lehetőségéről, amelynek eredményeképpen a tevékeny megbánásra vonatkozó szabályok vele szemben nem voltak alkalmazhatóak. A Szegedi Járásbíróság a felülvizsgálati indítvánnyal megtámadott ítéletét a Be. XXIV. Fejezetében szabályozott bíróság elé állítás keretében hozta. A legfőbb bírói fórum szerint „a Be. 521. § szerint e külön eljárási forma esetén a Be. XII. Fejezetében foglalt szabályok – így a bíróság számára a közvetítői eljárással kapcsolatos tájékoztatási kötelezettséget előíró 264. § (3) bekezdése – nem alkalmazhatók. Ebből következően a bíróság elé állításos eljárásban a közvetítői eljárás lefolytatása kizárt [3/2007. számú BK vélemény XIX/1. b) pont]. A tevékeny megbánás mint büntethetőséget megszüntető ok ugyanakkor fogalmilag csak a közvetítői eljárás eredményes lefolytatását követően valósul meg, jelen esetben azonban közvetítői eljárás nem volt és a törvényben meghatározott kizáró okok fennállása folytán nem is lehetett folyamatban.”²⁰

A legfelsőbb bírói fórum több eseti döntésében megerősítette, hogy a felülvizsgálati eljárás során érdemben nem bírálhatóak felül a közvetítői eljárás elrendelése tárgyában ho-

19 Debreceni Ítéltábla Bkf.I.323/2011/2. szám.

20 Bfv.III.151/2014/2.szám.

zott eljárásjogi döntések. Ahogyan azt a Legfelsőbb Bíróság Bfv.II.979/2007/5.számú döntése rögzíti, „sem a közvetítői eljárás elrendelése, sem annak mellőzése nem tartozik a felülvizsgálati okok körébe, ennek kapcsán a felülvizsgálati eljárásban az e kérdéssel összefüggő más bírói döntések sem képezhetik a felülvizsgálat tárgyát. Mindemellett e határozatok felülvizsgálatát kizárja a Be.416.§ (1) bekezdésében meghatározott feltétel is: e rendkívüli jogorvoslat csak ügydöntő határozattal szemben alkalmazható, a közvetítői eljárással összefüggő végzések ilyen ügydöntő határozatnak nem tekinthetők. Nem nyújtott alapot a felülvizsgálati eljárás lefolytatására a védőnek az a kifogása sem, amely szerint törvénysértően történt a Btk.36.§ (1) bekezdésében szabályozott tevékeny megbánás mint büntethetőséget megszüntető ok alkalmazásának mellőzése.” Hasonló érvelést tartalmaz a BH.2010/30. II., Bfv.II.1220/2012/2. számú eseti döntés is. A bírói gyakorlat nem engedett teret annak sem, hogy perújítási kérelem alapján közvetítői eljárás elrendelésére kerülhessen sor.²¹ Az **alsóbb fokú bíróságok** egyes esetekben a törvényben rögzített kizáró ok ellenére is elrendelték a közvetítői eljárást, ezáltal **tágították a mediáció alkalmazhatósági körét**. Példa erre a Zalaegerszegi Városi Bíróság 14.Fk.426/2007/2. számú döntése, amelyet az eredményes közvetítői eljárást követően az eljárás megszüntetése követett. Míg a városi ügyészség nem élt fellebbezéssel e döntés ellen, a megyei főügyészség a Legfelsőbb Bírósághoz felülvizsgálati indítványt nyújtott be, mert a fiatalkorú elkövető a lopási cselekményt felfüggesztett szabadságvesztés próbaideje alatt követte el. A legfőbb bírói fórum a Zalaegerszegi Városi Bíróság eljárását megszüntető döntését – az eredményes közvetítői eljárás ellenér – hatályon kívül helyezte és a városi bíróságot új eljárás lefolytatására utasította.²²

A bírói gyakorlat **szűkítette a mediációra terelhető bűncselekmények körét**. Míg a jogalkotó lehetővé tette a közvetítői eljárás elrendelését egyes bűncselekmények miatt, addig a jogalkalmazók a konkrét ügyekben a cselekmények társadalomra veszélyességét eltérően ítélték meg. „Vannak olyan bűncselekmények pld. orgazdaság, melyeknek sem természetes, sem jogi személy sértettje nincs, így ezért nem jöhet szóba a mediáció. Végül vannak olyan bűncselekmények, melyeknél a Be. 221/A.§ (3) bekezdés d) pontjára figyelemmel célszerű, ha az ügyész vagy a bíróság megtagadja a közvetítői eljárásra utalást a cselekmény jellege, az alkalmazható joghátrány miatt (Btk. 188.§ (1) bekezdés, (2) bekezdés a) és b) pontja, 189.§ (1) és (2) bekezdés a) pontja). Az előbbi érvelés alátámasztására szükséges megjelölni a Btk. 188.§ (1) bekezdésébe ütköző ittas járművezetés vétségét, melyért indult büntető eljárásban nincs törvényi alapja a közvetítői eljárásnak, ugyanakkor ennek lehetősége biztosított a társadalomra sokkal nagyobb veszélyt jelentő, személyi sérülést okozó ittas vezető esetében.” – tartalmazza a Debreceni Ítéletábrta Bkf.I.122/2007/2. számú döntése. Az em-

21 Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Bíróság 2.Bpi.1404/2008/2. szám.

22 Bfv.I.1038/2007/5. szám.

berölés büntettének kísérlete miatt indult ügyben a terhelt a tárgyalás előkészítése során kérte ügye közvetítői eljárásra utalását, amelyet a bíróság elutasított.²³

Szintén szűkítő jogértelmezésre enged következtetni a többek által elkövetett bűncselekmények körének és a halmazati kérdéseknek a megítélése. A fenti bírósági döntés szerint: „Szükséges kitérni a közvetítői eljárás alkalmazhatóságának kérdésére a társtettesek, részesek és a halmazat esetére is. Társtettesi elkövetésnél – ugyanez vonatkozik a részesekre – személynként kell vizsgálni a közvetítői eljárás lehetőségét. A feltételek teljesülése esetén az eljárást személyekre kell elkülöníteni és felfüggeszteni, míg a többi elkövetőre folytatni kell azt. Ha a halmazatot alkotó cselekmények közül akárcsak egy bűncselekmény nem felel meg a mediáció feltételeinek, a közvetítői eljárásnak nincs helye, ugyanis a Be. 257.§ (1) bekezdése kimondja, hogy a bíróságnak az ügydöntő határozatban a vádról határoznia kell, vagyis a vádat ki kell mérítenie, nincs lehetőség az elkövető egyes cselekményeinek külön-külön történő eldöntésére. Abban az esetben, ha a bűnhalmazatban álló cselekmények között lenne olyan, amelyre a mediáció feltételei teljesülnének, így elkülönítés, felfüggesztés bekövetkezne, majd a közvetítői eljárás eredménytelen lenne, előállhatna, hogy több büntetést kapna az elkövető az egységesen egy vádiratba foglalt cselekményeiért.”

Az alsóbb fokú bírósági gyakorlatban a Bonyhádi Városi Bíróság B.35/2007/20. számú ítélete kristálytiszta tükrözi azt a bírói szemléletet, miszerint **a közvetítői eljárás egyfajta gyorsított kártérítési eljárás**. A magánlaksértés és rongálás miatt indult ügyben a terhelt a sértett kárát megtérítette, azonban közvetítői eljárást nem folytattak le az ügyben. A bíróság ennek ellenére megszüntette az eljárást tevékeny megbánás okán, azonban a Legfelsőbb Bíróság ezt törvénysértőnek találta.²⁴

A bírói gyakorlatban megfigyelhető az a tendencia, hogy az alsóbb fokú bíróságok az eredményes közvetítői eljárás következményeként olyan esetekben is megszüntették az eljárást, ahol erre a törvény nem adott lehetőséget, azaz **tágították az eredményes mediáció jogkövetkezményeit**. A másodfokú, harmadfokú és felülvizsgálati eljárások azonban érvényre juttatták a törvény szövegszerű alkalmazását és a fenti esetekben kizárólag a büntetés korlátlan enyhítésére volt lehetőség az eljárás megszüntetése helyett. Sok esetben előfordult, hogy a jogalkalmazók a büntetés kiszabása helyett próbára bocsátás intézkedést alkalmaztak a korlátlan enyhítés eredményeként, majd a Legfelsőbb Bíróság ezen ügyekben megrovásban részesítette az elkövetőket (Bfv.II.788/2009/5.szám, Bfv.II.679/2010/5. szám), illetve a vádlottat végrehajtásában felfüggesztett pénzbüntetésre ítélte.²⁵

23 Debreceni Ítéltábla Bkf.II.666/2013/2.szám.

24 Bfv.III.565/2008/7.szám.

25 Bfv.III.1.406/2011/5.szám.

5. A mediáció a gyakorlatban

Első empirikus kutatásom célja a 2007. január 1. napja és a 2010. december 31. napja között Szabolcs-Szatmár-Bereg megye területén elrendelt közvetítői eljárások kriminológiai szempontú vizsgálata volt. Kutatási eredményeim szerint a mediációban érintett személy elleni büntetőügyek közül leggyakrabban a testi sértés büntette miatt indult ügyekben alkalmazták a közvetítői eljárást, zaklatás vétsége miatt kivételesen rendelték el a mediációt.²⁶

	2007	2008	2009	2010
súlyos testi sértés (Btk. 170. § (1), (2) bekezdés)	4	21	13	11
testi sértés aljas indokból vagy célból illetve védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személlyel szemben (Btk. 170. § (1), (2), (3) bekezdés)	-	2	2	1
gondatlanságból elkövetett súlyos testi sértés (Btk. 170. § (1), (2), (6) bekezdés)	-	-	-	1
foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés (Btk. 171. § (1) bekezdés)	-	-	-	1
zaklatás (Btk. 176/A.§)	-	1	1	2

1. sz. táblázat: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatalhoz érkezett és ügyész által mediációra utalt személy elleni büntetőügyek

A mediáció alkalmazási gyakorisága szempontjából önmagában nem volt döntő jelentősége annak, hogy a törvény az adott bűncselekményt milyen büntetési tétellel fenyegeti. A legnagyobbban, egy évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő rágalmozás, becsületsértés, személyes adattal visszaélés, zaklatás alapesete, a két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő magánlaksértés alapesete miatt nem vagy kivételes esetben került sor a resztoratív eljárásra. A súlyos testi sértés büntette, a kényszerítés, a személyi szabadság megsértésének alapesete három évig terjedő szabadságvesztéssel volt büntetendő, azonban az utóbbi két bűncselekmény miatt nem alkalmazták a konfliktusfeloldást célzó diverziós eljárást 2007 és 2010 között. Az öt évi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények esetén ritkábban rendelték el a közvetítői eljárást. A törvényi lehetőség ellenére a mediáció alkalmazása nem vált el-

²⁶ A személy elleni ügyek esetszámai és megoszlása a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatal által 2011. július 19. napján rendelkezésemre bocsátott adatsorokon alapulnak. A kutatásban a segítségnyújtás elmulasztása bűncselekményt a közlekedési ügyek közé soroltam, mert a bűncselekmény kriminológiai szempontból e bűncselekménycsoportozásba tartozik, bár a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény e bűncselekményt a személy elleni bűncselekmények között szabályozza. Az Igazságügyi Hivatal által vezetett lajstromrendszerben egy ügyhöz egy bűncselekménytípus rendelhető hozzá, így a személy elleni ügyek lajstrom szerinti (besorolása) eltérhet a kutatásban megállapított bűncselekmény-kategóriától.

terjedt a testi sértés azon minősített eseteinél, amelyeknél az eredmény a sértett maradandó fogyatékosága vagy súlyos egészségromlása volt.

A vizsgált megyében a mediáció alkalmazása **ügyészségenként eltérő gyakoriságot** mutatott. A Mátészalkai Városi Ügyészség és a Nyíregyházi Városi Ügyészség utalta a legtöbb erőszakos ügyet mediációra (a 2007-ben mediációra utalt összes ügy a Mátészalkai Városi Ügyészségről érkezett az Igazságügyi Hivatalba). A Kisvárdai Városi Ügyészség négy év alatt összesen egy erőszakos ügyet utalt közvetítői eljárásra. A büntetőeljárás az esetek többségében a sértett feljelentésére, magánindítványára indult meg, ő kérte az elkövető felelősségre vonását. Az elkövető általában a rendőrségtől és az ügyészségtől kapott tájékoztatást arról, hogy a sértettnek nyújtott jóvátétel teljesítésével maga is befolyásolhatja az eljárás végkimenetelét. A sértett tájékoztatásában az ügyészség játszott kulcsszerepet, mert az ügyészség nyújtott tájékoztatást az áldozatnak a meghallgatása keretében.

A közvetítői eljárást sok esetben az **ügyész hivatalból**, a felek hozzájárulásával rendelte el. Az elkövető és a sértett közösen 2007-ben nem, az ezt követő években körülbelül az ügyek egyharmadában kezdeményezett mediációt. A sértett önállóan egyetlen esetben sem kezdeményezte a mediációt. Ha a védő részt vett az eljárásban, általában tett indítványt a közvetítői eljárásra. A jogintézmény ismertté válásával a terheltek egyre több esetben kezdeményeztek mediációt. A személyi elleni ügyekben a közvetítői eljárásban való sértetti részvételre sok esetben azért került sor, mert a sértett az idő elteltével már nem kívánta az elkövető megbüntetését, a közöttük lévő konfliktus kihűlt, azaz a közvetítői eljárásban részvétel a feljelentés visszavonásának funkcióját töltötte be.²⁷

A személy elleni bűncselekmények elkövetői **iskolai végzettségük** szempontjából 2007 és 2009 között közel azonos arányban oszlottak meg aszerint, hogy legfeljebb 8 általános iskolai osztályt végeztek el vagy ennél magasabb szintű tanulmányokat folytattak, szakmát, érettségit szereztek. Nem fordult elő egyetlen olyan elkövető sem, akinek az iskolai végzettsége 1-4. általános iskolai osztály között volt. 2008-ban és 2010-ben felsőfokú tanulmányokat folytató és felsőfokú végzettséget szerzett elkövetők is előfordultak két-két esetben. A fiatalok elkövetők szakiskolában tanuló diákok voltak. A terheltek **munkaerő-piaci helyzete** szempontjából ki kell emelni, hogy az elkövetők fele 2008. és a 2009. évben munkanélküli volt, akiknek egy része szociális segélyben részesült, másik részük nem kapott segélyt, néhány elkövető pedig alkalmi munkát végzett. Az elkövetők körülbelül ötöde 2007 és 2009 között munkahellyel rendelkezett, 2010-ben az elkövetők fele rendelkezett munkahellyel. Az elkövetők ötöde 2007 és 2009 között rokkant nyugdíjas vagy nyugdíjas volt. Az elkövetők **vagyoni helyzete** a 2007 és 2009 közötti ügyeket vizsgálva nem alkot homogén képet. Az elkövetők 40-50 százaléka rendelkezett saját lakóingatlannal, gépjárművel ennél kevesebben rendelkeztek, évente egy-két elkövető. A mediációban részt vett elkövetők több-

²⁷ Vásárosnaményi Városi Ügyészség B.1049/2009.

nyire első alkalommal kerültek összeütközésbe a törvénnyel (2007-ben 8/10-ük, 2008-ban körülbelül 6/10-ük, 2009-ben 8/10-ük és 2010-ben körülbelül 9/10-ük **büntetlen** előéletű volt). A sértett ügyvédi képviselőket általában nem vett igénybe.

A büntetőjogi mediáció első négy évének tapasztalata azt mutatja, hogy az erőszakos bűncselekmények közül az ismerősök, különösen a családtagok közötti konfliktusok azok, amelyeknek a rendezésében a helyreállító igazságszolgáltatás ezen eszközét alkalmazzák. A mediációval érintett konfliktusok túlnyomórészt szituatív módon alakultak ki, az elkövető és a sértett ritkán állt haragos viszonyban egymással. A konfliktusok további jellemzője, hogy azok kihűlt konfliktusok voltak, a 2009. és a 2010. évben azonban a mediátor strukturális konfliktusokban is közvetített. A családi kapcsolatot követően az ismerősi viszony a leggyakoribb kapcsolattípus az áldozat-elkövető viszonyában. A barátok közötti bántalmazás 2008-ban és 2010-ben az esetek tizedében szolgált a resztoratív eljárás alapjául. A tanár-diák konfliktus kivételesen, egy 2010-es jogesetben jelent meg.²⁸

Bár a büntetőeljárások nem minden esetben vizsgálták meg a konfliktus összes részesének felelősségét, mert ezt büntetőjogi szabályok nem tették lehetővé, a mediációban ebben az ügyben a konfliktus összes érintettje részt vett.²⁹

A megállapodások tartalma sok esetben nem tükrözte a resztoratív filozófiával szorosán összefüggő problémakezelő szemléletet.³⁰ A megállapodások tartalma a legtöbb esetben **bocsánatkérés mellett nyújtott pénzbeli jóvátétel** volt. Ez a 2007-ben megkötött négy megállapodásból kettőt, a 2008-ban megkötött megállapodások 2/5-ét, 2009-ben a megállapodások 1/4-ét, a 2010-ben megkötött megállapodások 3/5-ét jellemezte. Az elkövetők legtöbbször a sértett sérüléseivel összefüggő költségeket, a fogászati, orvosi kezelés költségét, a kiesett munkabért és a sértett büntetőeljárással felmerült útiköltségét fizették meg. 2007-ben egy megállapodásban, 2008-ban a megkötött egyezségek 2/10-ében, 2009-ben 1/5-ében, 2010-ben 3/10-ében az elkövető **a bocsánatkérés mellett nem anyagi természetű kötelezettséget** vállalt, azaz a pénzbeli jóvátétel arányát megközelítette a szimbolikus jóvátétel. A terheltek ennek keretében ígéretet tettek arra, hogy kevesebb alkoholt fogyasztanak, változtatnak addigi magatartásukon és a nézeteltéréseket erőszakmentes módon rendezik. Az eredményes közvetítések 1/5-énél - 1/10-énél az elkövető a bocsánatkérés mellett vagyoni és nem vagyoni jóvátételt is nyújtott.³¹

28 Nyíregyházi Városi Ügyészség B.3377/2008.

29 Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.761/2007.

30 McCold, P.- Wachtel, T: Restorative justice theory validation. In: Restorative Justice in Context: International Practice and Directions. Szerk.: Weitekamp, Elmar G. M-Kerner, Hans-Jürgen. Devon, UK and Portland Oregon. Willan Publishing. 2003.117-118.

31 Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.416/2009., Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.850/2009., Nyíregyházi Városi Ügyészség B.10.377/2009., Nyíregyházi Városi Ügyészség Fk.4720/2009.

A jóvátétel általában a sértett javára szólt, azonban az elkövető 2007-ben egy esetben, majd 2009-ben két esetben a megsértett közösséget kívánta kiengesztelni.³²

A megállapodások minden esetben **teljesültek**, ez alól egyetlen kivételként 2008-ban egy megkötött megállapodást nem teljesítettek. Az ügyészek a mediáció eredményességét nem bírálták felül, hanem elfogadták a sértettek és a mediátorok nyilatkozatát. A megállapodások megkötése a legtöbb esetben azért hiúsul meg, mert valamelyik fél nem ment el a mediációs megbeszélésre, például a sértett jelezte, hogy nincs pénze és ideje a megyeszékhelyre utazni.³³

A vizsgálat erőszakos bűncselekményeket általában a konfliktusfeloldás motiválta. A szükséglet-kielégítés egy-egy esetben vezetett személy elleni bűncselekmény elkövetéséhez 2008 és 2010 között.³⁴

A mediátor általában egymás jelenlétében hallgatta meg a feleket. Kivételesen előfordult, hogy a mediátor közvetett mediációt is tartott.³⁵

Azokban az esetekben, amikor a mediáció nem volt eredményes az ügyész vádat emelt. Előfordult, hogy az ügyészség még az eredménytelen mediáció ellenére megszüntette az eljárást és az elkövetőt megrovásban részesítette, mert utólag csekély tárgyi súlyúnak ítélte az ügyet. A bíróság a sikertelen mediáció után legtöbbször pénzbüntetést, egy esetben közérdekű munkát szabott ki és egy esetben próbára bocsátás intézkedést alkalmazott, azaz szabadságvesztés büntetés kiszabására nem került sor egy elkövetővel szemben sem.

A **bíróság** által elrendelt mediációs ügyek száma a vizsgált időszakban – 2007 és 2010 között – változást nem mutatott, **évről évre egy-egy esetben** rendelték el mediációt a személy elleni bűncselekmények esetében. A bírói gyakorlatot tekintve figyelemre méltó, hogy a bíróságok **közül kizárólag a megyeszékhelyi bíróság utalt néhány ügyet mediációra, míg a többi bíróság egyáltalán nem rendelt el mediációt.** A bírói gyakorlatban nem találjuk nyomát annak, hogy a bíróság az ügyész által elutasított indítvány mérlegelését felülbírálván közvetítői eljárást rendelt volna el a személy elleni bűncselekmények miatt indult ügyekben. A bírói gyakorlatban mediációra utalt büntetőügyek közös sajátossága **a mediációt indítványozó meghatalmazott védő részvétele az eljárásban.** Ugyanakkor fontos felhívni a figyelmet arra, hogy ez a megállapítás annak a kevés ügynek a tapasztalatán alapult, amelyben egyáltalán sor került a bíróság határozata folytán a közvetítői eljárásra.

Nem állíthatjuk a 2007 és 2010 között ügyek tapasztalatai alapján, hogy a büntetőjogi mediációban a szakképzetlen, vagyontalan bűnismétlők vesznek részt, akik kriminológiai

32 Mátészalkai Városi Ügyészség B.1642/2006).

33 Mátészalkai Városi Ügyészség B.1135/2007.

34 Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.160/2008.

35 Fehérgyarmati Városi Ügyészség B.106/2009.

ai kutatások szerint az erőszakos bűncselekmények tipikus elkövetői.³⁶ A mediációra utalt ügyek **közös attribútuma inkább a cselekmények csekély tárgyi súlya, a terhelt büntetlen előélete és a sértett előzetes megbocsátása.** A közvetítői eljárásra utalt családtagok közötti konfliktusok nem minden esetben voltak tartós, együtt élő emberek közötti konfliktusok, hanem sok esetben különélő családtagok között, szituatív módon merültek fel. A hozzátartozók nem akarták, hogy rokonukat felelősségre vonják és sokszor már a mediáció előtt megbocsátották a sérelmet. A sértett akarata így befolyásolni tudta az eljárás végkimenetelét, **a mediáció a feljelentés visszavonásának funkcióját töltötte be.** A szülők és a pedagógusok „fegyelmezési joga” ugyan sok esetben kiváltotta a közhatalmi reakciót, a büntető-eljárás megindítását, azonban e cselekmények is tipikusan közvetítői eljárásra kerültek. Itt meg kell jegyezni, hogy a jogalkalmazásban a szülői fegyelmezési jog társadalomra veszélyességének megítélése nem egységes. Álláspontom szerint az ügyek kiválasztásakor nem a helyreállítást igénylő sérelem alapján szelektálódtak az ügyek, nem a sértett jóvátételt igénylő szükségletei kerültek középpontba a közvetítői eljárásokban, hanem az a sajátos élethelyzet, hogy a bűncselekmény megtörténtekor a sértett családtag, ismerős még kérte az elkövető felelősségvonnását, később azonban már ő maga sem akarta, hogy hozzátartozójával szemben büntetést szabjanak ki. A sértettek nem érdeke, hogy a vele közös háztartásban élő hozzátartozója pénzbüntetést fizessen, mert az a „közös kasszát” terhelné, míg a közérdekű munka szintén nem a sértett javára szolgál. A sértettek által elszendvedett súlyosabb sérelmek szintén igényelték volna a jóvátételt, azonban ilyen ügyekben nem alkalmazták a mediációt. A vádhatóság a diverzió jellegével együtt járó, hagyományosan csekély súlyú cselekmények esetén látott lehetőséget a hivatalbóli elrendelésre. Ezt mutatja az is, hogy még olyan esetben is megszüntették az eljárást megrovás alkalmazása mellett, ahol a mediáció nem volt eredményes.

A kutatásban vizsgált ügyek **legnagyobb hányada vagyon elleni bűncselekmény** volt, összesen 184 ügy. Az alábbi táblázat szemlélteti a vagyon elleni bűncselekmények miatt elrendelt közvetítői eljárások megoszlását ügyészségenként és bíróságokként. A vagyon elleni bűncselekmények esetében szembetűnő, hogy a vagyon elleni bűncselekmények esetén két és félszer nagyobb gyakorisággal alkalmazták a mediációt, mint a személy elleni bűncselekmények esetében, míg több mint háromszor gyakrabban, mint a közlekedési ügyekben.

36 A „Társadalmi beilleszkedési zavarok országos tárcaközi kutatási főirány” Bűnözés alirányában végzett kutatás hétszáztizenegety szándékos súlyos testi sértés miatt jogerősen befejezett hatszázhuszonnégy büntető-ügy irataira és hatszázötvenhat sértett jellemzőire terjedt ki. A testi épség elleni bűnözés oksága és megelőzése. In: Kriminológiai és kriminálisztika tanulmányok. 1989/26. 164.

	Vagyon elleni bűncselekmények			
	2007	2008	2009	2010
Nyíregyházi V. Ügyészség V. Ügyészség	4	15	28	62
Kisvárdai V. Ügyészség	2	1	1	-
Fehérgyarmati V. Ügyészség	4	1	3	4
Nyírbátori V. Ügyészség	16	6	8	8
Mátészalkai V. Ügyészség	4	6	5	8
Vásárosnaményi V. Ügyészség	1	2	4	16
<i>összes ügyészség</i>	31	31	49	98
		163		
Nyíregyházi V. Bíróság		9		
Kisvárdai V. Bíróság		10		
Fehérgyarmati V. Bíróság		1		
Nyírbátori V. Bíróság		-		
Mátészalkai V. Bíróság		1		
Vásárosnaményi Bíróság		-		
<i>összes bíróság</i>		21		

2. sz. táblázat: A vagyon elleni bűncselekményeknél alkalmazott mediáció 2007 és 2010 között

Empirikus kutatási adataim szerint **jelentős eltérések** vannak az egyes ügyészségek gyakorlatában a közvetítői eljárások elrendelésében az ügyek tárgya szerint és jelentős a **szóródás** is, azaz egy-egy kivételes esetben akár nagyobb összegű elkövetési érték, kár esetén is alkalmazták a mediációt, holott ez az ennél kisebb kárt okozó bűncselekmények esetén sem volt az tipikus. Mindezt a Mátészalkai, a Vásárosnaményi és a Kisvárdai Ügyészség gyakorlatának bemutatásán keresztül szemléltetem az alábbiakban. Látható, hogy a vagyon elleni bűncselekmények esetében is **a megyeszékhelyi ügyészség alkalmazta a legnagyobb gyakorisággal a mediációt.**

A Mátészalkai Városi Ügyészségen 2007 és 2010 között a legtöbb esetben **jármű önkényes elvétele** miatt alkalmaztak mediációt összesen öt esetben, míg lopás, rongálás, sikkasztás, csalás, készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés ügýtípusokból négy év alatt kevesebb, egy-négy eset fordult elő. Az elkövetők többnyire 24. életévüket betöltött férfiak voltak, az elkövetők sok esetben jövedelem nélküliek, szakképzetlen munkanélküliek, büntetlen előéletűek. A sértettek többnyire felnőtt korúak, akik jogi képviselő nélkül jártak el.

Ugyan az elkövetőt és a sértettet a rendőrség és az ügyészség is tájékoztatta a mediációról, **kulcsszerepe volt az ügyési kezdeményezésnek és a meghallgatásnak.** Általában egy mediációs ülés alatt rendeződött a felek közötti konfliktus. A sértett és az elkövető többnyire előzetes kapcsolata az esetek többségét jellemzi, összesen négy ügyben nem ismerték egymást a bűncselekményt megelőzően. Az ügyek többségében megállapodást kötöttek és ennek keretében az elkövető **bocsánatot kért a sértettől és vagyoni jóvátétel teljesítését vállalta.** Az ügyek egyharmadában az elkövető nem tudta teljesíteni a megállapodást, ezért a bíróság pénzbüntetést, ritkábban a közérdekű munka büntetést szabott ki vele szemben.

A Vásárosnaményi Városi Ügyészségen a vagyon elleni bűncselekményeknél kevesebb esetben alkalmaztak mediációt, legtöbb esetben (öt ügyben) **csalás** miatt. Az ügyek terheltei megoszlottak jövedelmi és vagyoni viszonyaik szerint, a sértetthez **általában előzetes kapcsolat** fűzte őket. A közvetítői eljárásról a rendőrségtől és az ügyészségtől kaptak tájékoztatást. A felek jogi képviselő nélkül jártak el, **többnyire az elkövető kezdeményezte** a mediációt. A megállapodás keretében egy kivételével – amikor nem pénzbeli jóvátételt vállalt a közösség javára – az elkövetők kártérítést fizettek a sértettnek. Az elkövetők **közel fele azonban nem tudta teljesíteni a megállapodást**.

A Kisvárdai Városi Ügyészségen a vagyon elleni bűncselekmények miatt négy ügyben rendeltek el mediációt: két esetben **lopás**, egy-egy esetben pedig **sikkasztás** és **rongálás** miatt. Az ügyek sajátossága, hogy a kárösszeg két esetben meghaladta a 300.000 forintot, egy esetben pedig közel 700.000 forint volt. Az elkövetők vagyoni jóvátétellel és bocsánatkérésrel tették jóvá a sérelmet, azonban az erről szóló megállapodás két esetben **nem teljesült**.

A fentiek azt szemléltetik, hogy a vagyon elleni bűncselekmények esetében nem alakult ki következetes gyakorlat az első négy évben, hanem nagyobb kárösszeg esetén is elrendelték a mediációt és a megállapodások több esetben nem teljesültek. A vagyoni kárt okozó bűncselekményeknél a sértettek ragaszkodtak a kártérítéshez, amelyet az elkövető nem tudott megfizetni. Egyes ügyészségek kezdeményezők voltak (Nyíregyházán és Mátészalkán), míg más ügyészségek esetében a terhelt kezdeményezte a mediációt.

A mediációnak **nem biztosított prioritást** az egyéb jogkövetkezményekkel szemben a bírói gyakorlat sem. Ezt mutatja, hogy 2007 és 2010 között összesen 21 esetben alkalmazták a mediációt a megye területén működő hat bíróságon, többnyire Nyíregyházán és Kisvárdán, míg a Mátészalkai, a Fehérgyarmati, a Vásárosnaményi és a Nyírbátori Bíróság egyáltalán nem alkalmazta vagy a négyéves időszak alatt egy esetben rendelte el.

A **vagyon elleni bűncselekmények** és a mediáció kapcsolatában a leglényegesebb tapasztalatom az, hogy a vagyon elleni bűncselekmények miatt indult ügyek nagy részét teszi ki a multinacionális vállalatok üzleteiben elkövetett vétségek (TESCO, Auchan, Lidl, Rossmann, DM, CBA, stb.). A bolti lopások elkövetői gyakran válnak ismertté a biztonsági kamerák és örök tevékenysége miatt. A cégek a helyszínen tettenért tolvajokat visszatartják, a helyszínen a saját maguk által készített jegyzőkönyvet kitöltik és boltok képviselői már a helyszínen készített jegyzőkönyvben nyilatkoznak arról, hogy közvetítői eljárásban nem kívánnak részt venni. A TESCO és a LIDL erre a nyilatkozatra bélyegzőt rendszeresített. Az ügyek túlnyomó részében ez képezi akadályát tapasztalataim szerint a közvetítői eljárásnak.

A vagyon elleni bűncselekmények esetében a terhelték jövedelmi-vagyoni viszonyait tekintve megállapítható, hogy a leggyakoribb elkövetői csoport a **munkanélküli és ellátásban részesülő elkövetők köre** (20,2%). A legritkábban elforduló elkövetők a 60.000 forintnál kevesebb jövedelemmel rendelkező elkövetők (5,4%). A vagyon elleni bűncselekményeknél 81 százalék **büntetlen előéletű**. A visszaesőnek nem minősülő bűnismétlők aránya a vagyon elleni

bűncselekmények esetén 10,8 százalék. Visszaesőkkel szemben indult ügyekben mediációs eljárás lefolytatására a vizsgálat tárgyát képező ügyekben egyáltalán nem került sor. A közvetítői eljárások során igen magas arányban jött létre megállapodás a felek között, a vagyon elleni bűncselekmények 89,7 százalékában. A megállapodásokat a közlekedési ügyekben (97 %) és a személy elleni bűncselekmények miatt indult ügyekben (93,1 %) nagyobb arányban tartották be, mint a vagyon elleni bűncselekmények miatt indult ügyekben (75 %). A megállapodások tartalmát tekintve, a vagyon elleni bűncselekmények kapcsán az egyes jóvátételi formák elfordulási aránya között jelentősebb különbség mutatkozik. A felek megállapodása leginkább (58,9 %) a **bocsánatkérésre és a vagyoni jóvátételre terjedt ki**, 13 százalékos **arányban kizárólag vagyoni jóvátételre**. vagyoni jóvátételként vállalták megtéríteni a terheltek a bűncselekménnyel okozott kárt, a sértettnek a mediációs ülésre utazásával felmerült költséget. A nemvagyoni jóvátétel aránya jelentősen kisebb, mint a személy elleni bűncselekmények esetén (8 %).

Az alábbi táblázat a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatalhoz mediáció lefolytatása céljából megküldött közlekedési büntetőügyek bűncselekményenkénti megoszlását foglalja össze.³⁷

	2007	2008	2009	2010
közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény	-	1	1	2
közúti baleset gondatlan okozása	8	8	27	33
közúti veszélyeztetés	-	1	3	3
cserbenhagyás	-	1	-	-
segítségnyújtás elmulasztása	-	-	1	1
összesen:	8	11	32	39

3. sz. táblázat: A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatalhoz érkezett és mediációra utalt közlekedési ügyek

A vizsgált időszakban a legnagyobb arányban a közúti baleset gondatlan okozásának vétsége miatt indult büntetőügyekben rendelték el a mediációt, de 2008-tól közvetítői eljárást folytattak le közlekedés biztonsága elleni bűncselekmény, közúti veszélyeztetés és cserbenhagyás, 2009-től segítségnyújtás elmulasztása miatt indult büntetőügyekben is. A vizsgált ügyek körében a mediáció alkalmazására **leggyakrabban az egy évi szabadságvesztéssel büntetendő bűncselekmények** esetében került sor, míg a három évi szabadságvesztés-

³⁷ A közlekedési ügyek esetszámai és megoszlása a Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Igazságügyi Hivatal által 2011. július 19. napján rendelkezésemre bocsátott adatsorokon alapulnak. A kutatásban során a segítségnyújtás elmulasztása bűncselekményt a közlekedési ügyek közé soroltam, mert a bűncselekmény kriminológiai szempontból e bűncselekménycsoportba tartozik, bár a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény e bűncselekményt a személy elleni bűncselekmények között szabályozza. Az Igazságügyi Hivatal által vezetett lajstromrendszerben egy ügyhöz egy bűncselekménytípus rendelhető hozzá, így a közlekedési ügyek lajstrom szerinti (besorolása) eltérhet a kutatásban megállapított bűncselekmény-kategóriától.

sel büntetendő bűncselekmények esetén ritkábban rendelték el a közvetítői eljárást. A törvényi lehetőség ellenére a mediáció alkalmazása nem vált elterjedtté az ittas vagy bódult állapotban elkövetett járművezetés esetében és azoknál a bűncselekményeknél sem, amelyeknél a büntetési tétel felső határa öt évi szabadságvesztés. Mind az ügyészi, mind a bírói gyakorlat elsősorban a legenyhébb büntetéssel fenyegetett és kevésbé súlyos eredménnyel járó bűncselekmények esetében alkalmazta ezt a diverziós eszközt.

Az ügyészség által elrendelt mediáció esetében az ügyeket az jellemezte, hogy a rendőrség a kihallgatáskor szinte kivétel nélkül tájékoztatta a gyanúsítottat a közvetítői eljárásról, azonban **a sértett** 2007 és 2009 között egyáltalán **nem kapott felvilágosítást** arról, hogy közvetítői eljárást kezdeményezhet. Még 2010-ben is csupán a sértettek 14,3 százaléka kapott erről szóló tájékoztatást. Azonban ezekben az ügyekben a közvetítői eljárásra mégis sor került. A vizsgált ügyekben a nyomozás befejezését követően az ügyész meghallgatta a gyanúsítottat és a sértettet, mert 2007 és 2010 között az eljárási **törvény kötelezővé tette az ügyész számára a gyanúsított és a sértett meghallgatását** a közvetítői eljárás feltételeinek, a terhelt teljesítési készségének és képességének, a hozzájárulás önkéntességének vizsgálata céljából.³⁸ Ennélfogva ezekben az esetekben az ügyész tájékoztatta az elkövetőt és a sértettet a mediációról. A gyanúsított mellett védő ritkán vett részt az eljárásban és ritkán (2009-ben egy ügyben) tájékoztatta védencét a mediáció alkalmazásának lehetőségéről.

Kevésbé volt jellemző az, hogy az ügyész hivatalból – a felek hozzájárulásának beszerzését követően – olyan esetekben rendelte el a mediációt, amelyekben nem állt a rendelkezésére információ a gyanúsított és a sértett előzetes megbékéléséről. A gyanúsított sok esetben már a nyomozás során **kifejezte azt a szándékát**, hogy ha mód van rá, akkor jóvátenné a bűncselekménnyel okozott sérelmet. Az ügyészt a közvetítői eljárás feltételeinek vizsgálatát célzó meghallgatás megtartásában befolyásolhatta az, ha az elkövető már a rendőrségen úgy nyilatkozott, hogy a sértettől bocsánatot kért vagy a sértettel már kibékült. **A sértett önállóan egyetlen esetben sem kezdeményezett mediációt.** 2009-ben két ügyben, 2010-ben egy ügyben a védő kezdeményezte az ügy közvetítői eljárásra utalását.

A bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyekben 2007-ben leggyakrabban az elkövető és a sértett, majd 2008 és 2010 között az elkövető és a védő kezdeményezte az ügy elterelését a bírósági útról. 2009 és 2010 között az ügyek kevesebb, mint felében az elkövető a sértettel közösen kezdeményezte a mediációt. A közvetítői eljárást elrendelő bírói döntésekkel az ügyészség több esetben nem értett egyet, azokkal szemben fellebbezés jelentett be. Az ügyészség több esetben azt a bírói mérlegelést támadta, amelyben a bíró az ügy körülményeit akként értékelte, hogy a bűncselekmény jellegére és a terhelt személyére tekintettel a bírósági eljárás lefolytatása mellőzhető.³⁹

38 A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény 224. § (4) bekezdés

39 Nyíregyházi Városi Bíróság B.1984/2006., Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság 3.Bkf.162/2007.

Az ügyészség által közvetítői eljárásra utalt közlekedési bűncselekmények elkövetői többnyire olyan 24. életévüket betöltött férfiak voltak, akik érettségig és szakmát szereztek, azonban elvétve előfordult évente egy-két felsőfokú végzettséggel rendelkező elkövető is. Az elkövetők között 2008-ban 3, 2010-ben 11 nő volt. 2009-ben egy közlekedési bűncselekmény elkövetője egy 16 éves fiatalokú elkövető volt, míg valamennyi vizsgált évben előfordultak 18 és 22 év közötti elkövetők (évente egy-két ügyben), 2009-ben és 2010-ben 22 és 24 év közötti életkorú elkövetők is részt vettek mediációban. Az elkövetők között elenyészően, 2009-ben és 2010-ben pedig egyáltalán nem találunk olyanokat, akiknek a legmagasabb iskolai végzettsége 8 általános iskolai osztály vagy ennél kevesebb. Hasonló sajátosságok jellemzik a bíróság által közvetítői eljárásra utalt közlekedési ügyek terheltjeit. Az elkövetők többnyire szintén 24. életévüket betöltött férfiak, évente egy-két ügyben találunk 18-22 év közötti, 22-24 év közötti és női elkövetőket. A vizsgált időszakban évente egy-egy esetben jellemezte az elkövetőt az, hogy a legmagasabb iskolai végzettsége az általános iskola 8. osztálya. Ennél nagyobb arányban jellemzi az elkövetők képzettségét az, hogy felsőfokú végzettséggel rendelkeznek, illetve az, hogy felsőfokú tanulmányokat folytatnak. Az elkövetők többsége azonban – hasonlóan az ügyészi szakban elrendelt mediáció terheltjeihez – olyan személy volt, aki érettségivel, illetve szakmával rendelkezett.

Az ügyészség által mediációra utalt bűncselekmények **elkövetői többnyire rendszeres jövedelemmel, nyugdíjjal rendelkeztek** (2009-ben a legtipikusabb a 60.000 Ft alatti és a 60-70.000 Ft közötti, míg 2010-ben a 70-100.000 Ft közötti és a 100.000 Ft feletti havi jövedelemmel rendelkező elkövetői csoport). Összességében a rendszeres jövedelemmel rendelkezők nagyobb gyakorisággal vették részt az ügyészség által elrendelt mediációban, mint a munkanélküli, jövedelemmel nem rendelkező és szociális ellátásban nem részesülő elkövetők, azonban 2010-ben ezen elkövetők száma nőtt. A mediációban részt vett elkövetők tehát **kedvező vagyoni viszonyokkal rendelkeztek**. 2008-ban, 2009-ben és 2010-ben az érintett terhelték általában gépjárművel és lakóingatlannal rendelkeztek, míg vagyontalan elkövetők kivételesen vettek részt a mediációban. A bíróság által elrendelt közvetítői eljárások elkövetőinek jövedelmi-vagyoni viszonyait hasonló sajátosságok jellemzik. A terhelték többsége rendszeresen részesült munkabérben.

A fenti adatok alapján megállapítható, hogy a **közlekedési ügyekben a mediációt általában a rendszeres jövedelemmel, munkabérrel rendelkező elkövetők ügyeiben rendelték el**, míg a munkanélküli, szociális ellátásban részesülő elkövetők és azok, akik nem rendelkeztek jövedelemmel jóval kisebb arányban vettek részt mediációban. Az elkövetők vagyoni helyzete és a mediációban való részvételük között ugyanez az összefüggés állapítható meg. Minél kedvezőtlenebb az elkövető vagyoni helyzete, annál kisebb a valószínűsége annak, hogy akár az ügyész-

ség, akár a bíróság közvetítői eljárásra utalja az ügyet. A bírói gyakorlat azonban az ügyészi gyakorlathoz képest nagyobb arányban utalta közvetítői eljárásra a vagyontalan elkövetők ügyeit.

A fentiekből megállapítható, hogy a bíróság által közvetítői eljárásra utalt ügyeket nagyobb arányban jellemezte az, hogy **a sértett jogi képviselőt** hatalmazott meg a képviselőtére, mint az ügyész által mediációra utalt ügyeket. A sértett jogi képviselője hozzájárult ahhoz, hogy az áldozatok a mediációról megfelelő információhoz jussanak és a jogi képviselőnek szerepe lehetett az ügyek közvetítői eljárás utalásának kezdeményezésében is az eljárás bírósági szakaszában.

A közlekedési ügyek sajátossága az, hogy az elkövetők egyes esetekben a mediációt követően a biztosító közreműködésével térítik meg a cselekménnyel okozott vagyoni károkat, míg a mediáció keretében ún. fájdalomdíj fizetését vállalják. Így a **konfliktuslezárás sok esetben nem végleges**, hiszen a biztosító döntése még kihatással lehet a felek kapcsolatára.

A **bocsánatkérés mellett nyújtott pénzbeli jóvátétel** a legelterjedtebb, és nem pénzbeli jóvátétel jellemezte a 2007-ben megkötött megállapodások 14,28 százalékát és a 2010-ben megkötött megállapodások 20 százalékát. A jóvátétel valamennyi esetben a sértett javára szolgált. A nem pénzbeli jóvátételi forma az elkövető foglalkozásával, szakértelmével egyik esetben sem volt kapcsolatban.

Azokban az esetekben, amelyekben a mediáció nem volt eredményes, gyakran került sor pénzbüntetés kiszabására, amely elvonhatta a vagyoni károk megtérítéséhez szükséges fedezetet, s így akadályozhatta az elkövető reintegrációját. Az eredményes közvetítői eljárás esetén az elkövető az eljárás megszüntetését követően részt vehetett a közúti közlekedésben, míg az eredménytelen mediációs eljárásokat követően a jogalkalmazó több esetben úgy ítélte meg, hogy a közlekedés biztonsága érdekében szükséges alkalmazni az elkövetővel szemben a járművezetéstől eltiltást.

A mediációval érintett büntetőügyek terheltjeinek **9,56 százaléka fiatalkorú bűnelkövető** volt 2007 és 2010 között. A mediációs ügyekkel érintett fiatalkorúak nem rendelkeznek rendszeres jövedelemmel, 87,5 százalékuk vagyontalan, 12,5 százalékuk lakóingatlanal rendelkezik. A fiatalkorú terhelték **büntetlen előéletűek** és a rendelkezésre álló adatok szerint büntetőeljárás sem folyt addig ellenük. A mediációval érintett fiatalkorúak többsége kedvező családi körülmények között él, a szüleik együtt élnek házasságban és a fiatalkorú is ott nevelkedik (45,8%). A fiatalkorú lakhatási körülményei valamennyi mediációval érintett fiatalkorú esetében összkomfortos lakás, amelynek berendezése 29,1 százalék esetében ideális, míg 16,6 százalék esetében megfelelő. A mediációval érintett fiatalkorúak egyike sem szenved tartós betegségben, nincs szellemi fogyatékosága, káros szenvedélyként a dohányzás is elenyészően fordul elő (8,3%). 37,5 százalékuknál a családban nem volt elmebeteg, alkoholista és büntetett előéletű személy és gyámhatósági intézkedésre sem került sor. 8,3 százalék esetében a fiatalkorú védelme érdekében már gyámhatósági intézkedésre került sor. 4,16 százalék esetében az apa alkoholista volt.

A fentiekből kitűnően közvetítői eljárás elrendelésére nem került sor sem nevelőszülők által nevelt, sem állami gondozásban élő fiatalkorúakkal szemben indult büntetőeljárásokban. Mediációs eljárásokat nem folytattak le olyan fiatalkorú bűnelkövetők ügyeiben sem, akiknél a családon belüli erőszak, a veszélyeztetettség fennállt, akiknek a környezetében más személy már volt elítélve. A mediációval érintett fiatalkorúakat **szüleik elmarasztalták a bűncselekmény elkövetése miatt**, és nem fordult elő egyetlen olyan bűnelkövető sem, akinek családi környezetében a bűncselekmények elkövetése általánosan elfogadott lenne.

A fiatalkorúak mediációs ügyeinek 95,8 százalékában jött létre megállapodás. A **megkötött megállapodások mindegyike teljesült és ez az eljárás megszüntetését vonta maga után**. A megállapodások tartalmát tekintve megállapítható, hogy a sérelem kiküszöbölésére többnyire **bocsánatkéréssel és vagyoni jóvátétellel** (78,2%), kisebb mértékben bocsánatkéréssel és nemvagyoni jóvátétellel (17,4%), legkevésbé jellemzően pedig a bocsánatkérés mellett vagyoni és nemvagyoni jóvátétellel került sor (4,3%). A gyakorlatban tehát egy elmentmondásos helyzet alakult ki, hiszen a jövedelemmel és vagyonnal nem rendelkező fiatalkorú elkövetők közel 80 százaléka vagyoni jóvátétel teljesítésére vállalkozott. A mediátorok által készített dokumentumokból és az ügyési határozatokból kitűnik, hogy az esetek egy részében **a teljesítés ténylegesen nem is a fiatalkorú elkövető, hanem a fiatalkorú szülei részéről történt**. Így például a fiatalkorú terheltek a megállapodás megkötésekor úgy nyilatkoztak a mediátor előtt, hogy a jóvátételt szüleik segítségével fizetik meg, más esetben a mediációs megbeszélésen jelen lévő szülő maga nyilatkozott arról, hogy segít a gyermeknek megtéríteni a kárt, illetve a gyermek által okozott kárt megfizeti. Ezekben az esetekben a következményekért való felelősségvállalás terhe áttevődött a szülőre. A terheltek **nemvagyoni jóvátétel** címén például azt vállalták, hogy a sértettnek személyesen segítenek a ház körüli munkák elvégzésében, illetve az iskola sérelmére okozott lopás miatt indult ügyben a megállapodás tartalma az volt, hogy az elkövetők a település parkját rendbe teszik, az iskola előparkját és szertárát pedig kitakarítják. Ebben az ügyben a sértett felet, az általános iskolát az igazgatónő képviselte, aki pedagógiai érzékével valószínűleg nagyban hozzájárulhatott ezen magatartási szabály kialakításához. A megállapodások tartalmát tekintve kevésbé elterjedtek a sértett mentális szükségleteit és a terhelt oldalán a bűncselekmény elkövetéséhez vezető ok kiküszöbölését célzó jóvátételi formák, ezért a mediáció nem minden esetben jelentette a konfliktus végleges lezárását és a probléma megoldását. A gyakorlatban a mediációs eljárások lefolytatására nem került sor szociálisan kirekesztett, családon belüli erőszakot elszenvedő fiatalkorúakkal szemben. Azon fiatalkorúaknál, akik részt vettek a mediációban, a valódi cél kevésbé valósult meg, mivel a kárhelyreállítást – amely többnyire vagyoni jóvátételből állt – nem a fiatalkorúak, hanem szüleik vállalták.

6. A mediátorok tapasztalatai

2017. szeptemberben kérdőíves felmérést végeztem a büntető és szabálysértési ügyekben közvetítói tevékenységet ellátó tizenkét fős mediátor csoportban.⁴⁰ A kutatás tárgya az volt, hogy **mediáció alapelvei** hogyan jelennek meg a **gyakorlatban**.

A mediátorok többsége úgy látja, hogy a leggyakrabban a közlekedési bűncselekmények tárgyában járnak el, ezt megközelíti a vagyoni elleni bűncselekmények és a tulajdon elleni szabálysértések aránya. Azt tapasztalják, hogy a legritkábban személy elleni bűncselekmények és egyéb szabálysértési ügyek (garázdaság, önkényes beköltözés) miatt folytatnak le közvetítói eljárást.

A mediátorok többnyire a nyomozást tartják a büntetőeljárás azon szakaszának, amely kulcsfontosságú a mediáció kezdeményezése szempontjából. A mediátorok kevésbé értettek egyet azzal, hogy az ügyészi hallgatásnak, a vádemelés utáni kezdeményezésnek, a védő részvételének és a bírósági tárgyalásnak lehet kulcsszerepe a mediációban.

A mediáció alapelveinek megvalósulása terén a mediátorok beszámoltak arról, hogy általában nem tapasztalták a sértett befolyásolását a mediációhoz való hozzájárulásban, azaz az **önkéntesség elve megvalósult**. Kivételesen fordult elő, hogy az elkövető, a védője, egyéb személy ráhatást gyakorolt a sértettre. A mediátorokkal folytatott beszélgetésekből kiderült, hogy a szabálysértési ügyekben az elzárással sújtható tulajdon elleni szabálysértéseknél viszonylag sok esetben kerül sor mediációra. Az önkéntes részvétel elvének sérelmét okozza azonban az, hogy az elkövetőnek – amennyiben nem járul hozzá a közvetítói eljáráshoz – sok esetben a szabálysértési őrizetbe kerülésével kell szembenéznie, amely nyomást gyakorolhat az elkövetőre.

A megállapodás tartalmának kialakítása sok esetben megkezdődik már a mediáció előtt. A mediátorok gyakran tapasztalták azt, hogy a konfliktus részesei előzetesen felvették egymással a kapcsolatot, próbáltak kialakítani valamilyen megállapodást. A felek többnyire önkéntesen kommunikálnak egymással. A mediátorok fele úgy vélte, hogy a nyomozóhatóság, a védő, ritkábban az ügyész tájékoztatása miatt alakulnak ki téves elképzelések a felekben az „elvárt és megfelelő” jóvátételi formáról és ez befolyásolja a megállapodás tartalmát. A mediátorok károsnak tartják azt, amikor ügyvéd is részt vesz a mediációban az elkövető vagy a sértett képviselőjében, sok esetben ugyanis a sértett ügyvédje „beárazza” az ügyet.

A mediátorok azt tapasztalják, hogy a **mediáció betölti a funkcióját**. Ugyanakkor a mediátorok egyik fele szerint a mediációban kizárólag a felek kommunikációja és az elkövető felelősségvállalása valósul meg, míg a mediátorok másik fele szerint az előbbiek mel-

⁴⁰ A csoport megoszlására jellemző, hogy 8 fő több mint tíz éve látja el a büntető mediatori feladatot a saját meggyére kiterjedő illetékességgel, míg 4 mediátor több mint két éve dolgozik e szakterületen.

lett az elkövető megszegyenülése és a sértetti megbocsátás is megtörténik. Csupán egyetlen mediátor ítélte meg úgy, hogy a mediáció nem tölti be a funkcióját.

A felek közötti erőegyensúly hiánya a mediátorok kétharmada által megtapasztaltak szerint kihatott a mediációra. Két mediátor szerint ez az önkéntes részvétel elvét korlátozta, három mediátor szerint a megállapodás önkéntességét befolyásolta, négyük szerint a teljesítés elfogadására hatott ki. Abban az esetben, amikor a mediátorok az erőegyensúly hiányát tapasztalják, a mediátorok megpróbálják közelíteni az álláspontokat, de előfordult az is, hogy ilyen esetben a mediátor nem foglalta írásba a megállapodást. A mediátorok kétharmada szerint a jóvátétel formájáról a felek kompromisszumos megállapodást kötnek, míg a mediátorok egyharmada szerint kialakul az azonos álláspont, a konszenzus. A mediátorok többnyire nem tapasztalták az **arányosság** elvének megsértését, öt mediátor azonban ilyen tapasztalatról számolt be. Bizonyos megyékben – köztük Szabolcs- Szatmár- Bereg megyében – a nagyobb üzletek (például TESCO Zrt.) hozzájárulnak a közvetítő eljáráshoz, azonban ezekben az esetekben a cselekmény súlyával arányban nem álló jóvátételt igényelnek. Egy ügyben a TESCO – amely esetben a kár a helyszínen visszaadással megtérült – 50.000 forint összegű jóvátételt igényelt. Borsod-Abaúj-Zemplén megyében a TESCO Zrt., mint sértett egy kakaós csiga és egy csokoládé eltulajdonítása miatt a két elkövetőtől összesen 100.000 forint összegű jóvátételt igényelt. Ezekben az esetekben jellemzően a cég biztonsági vezetője képviselte a sértettet.

A mediátorok egyik fele úgy véli, hogy a **jóvátételi formák** között a leggyakoribb az őszinte bocsánatkérés, amelyet a gyakoriság sorrendje szerint a pénzbeli jóvátétel, a nem pénzbeli jóvátétel, a magatartásváltoztatás és a kapcsolat lezárása követ. Két mediátor a leggyakoribb jóvátételi formaként jelölte meg a pénzbeli jóvátételt. Egy mediátor úgy vélte, hogy a leggyakoribb jóvátételi forma a kapcsolat lezárása. Az elkövető általi teljesítés elfogadásával kapcsolatban a mediátorok egyik fele nem tapasztalt a sértetti nyilatkozatra vonatkozó ráhatást, míg a mediátorok másik fele tapasztalt ilyet a terhelt, a terhelt védője vagy egyéb résztvevő részéről.

A felek előzetes kapcsolatára általában az jellemző, hogy nem ismerték egymást, míg a rokonok, ismerősök közötti mediáció is előfordul. A jóvátétel tényleges nyújtása ritkán előzi meg a mediációs ülést. A jóvátétel előzetes teljesítése kivételes, ritka, az általában a megállapodás megkötése után teljesül.

Nagyon ritkán fordul elő, hogy egy ügyben több mediációs ülést tartanak, általában egy ülésre kerül sor. A mediátorok túlnyomó többsége már tartott közvetett mediációt. A **közvetett mediáció** indoka leggyakrabban az volt, hogy a felek nem tudtak személyesen találkozni, a mediátorok fele akkor tartott közvetett mediációt, amikor a felek nem akartak egymással személyesen találkozni. A mediátorok egyik fele (öt mediátor) a közvetett mediációt eredményesnek ítélte, mert álláspontjuk szerint megvalósult a felek közötti kommunikáció, a konfliktusfeloldás és megállapodás is megszületett. A mediátorok közül ugyanennyi-

en vélték úgy, hogy a közvetett mediáció keretében a kommunikáció megvalósul és a megállapodás megkötésére is teret ad, ugyanakkor a konfliktusfeloldásra ezekben az esetekben nincs lehetőség. Két mediátor szerint az indirekt közvetítés kizárólag a megállapodás megkötésére ad lehetőséget.

A mediátorok véleménye megoszlott abban is, hogy milyen gyakran rendelnek el mediációt olyan bűncselekményekben, amelyeknek nincs jogi értelemben vett természetes személy sértettjük, illetve a sértett nem magánszemély. A többség szerint ritkán tartanak közvetítői eljárást olyan ügyekben, amelyeknek nincs magánszemély sértettjük, öt mediátor szerint viszont gyakran. A mediátorok kétharmada úgy látja, hogy a multinacionális vállalatok átlagos számban vesznek részt sértettként a közvetítői eljárásban. A nem természetes személy sértettek többnyire cégek, önkormányzatok, civil szervezetek, amelyeket vezetőjük képvisel. A mediátorok többsége szerint a feleken kívül más személyek a mediációban gyakran vesznek részt.

A mediátorok túlnyomó többsége már eljárta olyan esetben, amikor a mediációban több mediátor vett részt. Két mediátor az eddigi gyakorlata alapján mindig egyedül tartott mediációt. A közvetítői eljárásokat a leggyakrabban az Igazságügyi Szolgálatnál tartják meg, a mediátorok többsége azonban már máshol is tartott mediációt.

A mediációval érintett konfliktusok a mediátorok többsége szerint **valódi, élő konfliktusok**, míg a mediátorok egynegyede szerint inkább kihűlt konfliktusok. A mediáció keret ad annak, hogy a konfliktusban érintettek kifejezzék érzéseiket. A mediátorok túlnyomó többsége szerint átlagos gyakorisággal fordul elő heves vita, veszekedés és sírás a mediáció alatt. Egy mediátor azt tapasztalta, hogy az érzelmileg telített kommunikáció kivételes. A mediátorok a veszteség jellege tárgyában többnyire a pénzügyi veszteséget, materiális kárt jelölték meg a leggyakrabban előforduló kárként, amely mellett együttesen jelen volt a sértett lelki megrázkódtatása, mentális sérelme. Kizárólag egy mediátor nyilatkozott úgy, hogy leggyakrabban anyagi kár következik be a sértettnél. Két mediátor kizárólag a lelki sérelmet jelölte meg a leggyakrabban előforduló sérelemként. A mediáció **jelentős hatással van a konfliktusban részes felek kapcsolatára**. A mediátorok többsége szerint a közvetítői eljárás feltárja a sértett sérelmeit, elősegíti az elkövető felelősségvállalását, a sértetti megbocsátást és a felek közötti megegyezést. A mediátorok fele szerint a mediáció feltárja a bűncselekményhez vezető okokat is. Szinte valamennyi mediátor egyetértett abban, hogy a jóvátétel formáját a sértett szükségletei és elkövető lehetőségei együttesen határozzák meg. Egy mediátor látta úgy, hogy a jóvátétel formáját kizárólag a sértett szükségletei szabták meg. A mediátorok szinte kivétel nélkül úgy vélik, hogy a gyakorlatban a jóvátétel formája, módja kapcsolatban van az okozott sérelemmel, arra hat vissza. Amennyiben a jóvátétel nem vagyoni jellegű, úgy a mediátorok kétharmada szerint a leggyakrabban bocsánatkérésre kerül sor. A mediátorok közel fele beszámolt arról, hogy magatartási szabály megtartását vagy a sértett számára történő munkavégzést vállalta az elkövető. Kévs mediátor számolt be a szimbolikus jóvátétel és a köz javára történő munkavégzésről.

A mediátorok álláspontja megoszlott abban a kérdésben, hogy **kell-e támogatást nyújtani a terhelteknek a jóvátétel teljesítéséhez**. A mediátorok fele szerint nem kell segíteni a terheltet, míg a mediátorok másik fele többnyire úgy vélte, hogy a pártfogó felügyelőnek kell támogatnia ebben a terheltet, míg két mediátor a külföldi gyakorlathoz hasonlóan a kártalanítási alapok által nyújtott közreműködést tartaná jó megoldásnak.

A mediátorok úgy vélik, hogy a mediációban a **kommunikáció és az elkövető általi felelősségvállalás** segíti elő a leginkább a sértett kiengesztelését. A mediátorok kétharmada e két elem közül a kommunikációban látja a kiengesztelés elsődleges eszközét, míg a mediátorok egyharmada a felelősségvállalásban látja ugyanezt. Arra a kérdésre, hogy a gyakorlatban mi a mediáció legfontosabb eredménye, a mediátorok válaszaikban kiemelték a **terhelti felelősségvállalást, a sértetti szükségletek feltárását és a felek közötti kommunikációt**. A megállapodás megkötését és a jóvátétel teljesítését, mint eredményt kevesebben – mediátorok kevesebb mint fele – emelték ki a mediáció eredményei közül.

A mediátor a mediáció keretében vállalt jóvátétel teljesítéséről általában igazolás, okirat vagy a sértett elmondása alapján győződik meg, míg az elkövető nyilatkozatát ritkábban szerzik be.

Az **ügyészek és bírák, illetve a mediátorok között törvényességi, mérlegelési kérdésekben és a mediáció céljai, alapelvei tárgyában több esetben alakult ki eltérő álláspont**. A mediátorok közel fele törvényességi kérdésben képviselt eltérő álláspontot, a mediátorok egynegyede mérlegelési kérdésben képviselt eltérő álláspontot, mint a jogalkalmazók. Egy mediátor jelezte azt, hogy a mediáció célja és alapelvei tárgyában nem értett egyet a jogalkalmazóval. A többi esetben – azaz a mediátorok egynegyede – mindig egyetértett a jogalkalmazói döntéssel. A mediátorok tapasztalatai szerint a jogalkalmazás tágitotta a mediáció alkalmazhatósági körét. A mediátorok túlnyomó többsége nem tapasztalta azt, hogy a mediáció alapján kötött megállapodást a jogalkalmazók felülbírálták volna, azonban néhány megyében ez – kivételesen – előfordult.

A mediátorok az elmúlt évek gyakorlatának legfontosabb változásaként a **mediáció elterjedését** ítélték meg. A mediátorok fele változásnak tekinti azt is, hogy **megvalósult a resztoratív igazságszolgáltatás filozófiája**. A mediátorok egyötöde szerint a leglényegesebb változás az volt, hogy a **közlekedési bűncselekményekben** elterjedt a mediáció. A mediátorok úgy vélik, hogy a fiatalok terheltek esetében a lehetséges jóvátételi formák szűkössége és az adott esetre alkalmazható több elterelési forma párhuzamossága okozza azt, hogy a felnőtt korú terheltekhez hasonló mértékű a mediáció elterjedtsége. A mediátorok egynegyede problémaként vetette fel ezzel kapcsolatban azt, hogy a szankciók alkalmazásából **hiányzik az egyéniesítés**.

A mediátorok tapasztalatai szerint a mediáció elterjedését **elsősorban a jogalkalmazók szemléletének formálása segítené**, de fontos lenne a figyelemfelhívás, kampány és a mediációra ténylegesen alkalmas ügyekben a konkrét sértettek részletes tájékoztatása. Ez

részben a nyomozóhatóság továbbképzésével is megvalósítható. A mediátorok szerint a mediáció elterjedtebb lenne, ha tágulna az a bűncselekményi kör, amelyekben a közvetítői eljárás elrendelhető. A mediátorok egynegyede szerint szükség lenne a kriminálpolitikai súlypontok átrendezésére és a terheltek támogatására, segítésére a jóvátétel megvalósulásában. A terheltek számára elsősorban a nappali foglalkoztatók, tréningek elérhetővé tétele, másrészt a kártérítés megfizetéséhez történő segítségnyújtás, a kártalanítási alapok kialakítása jelentene segítséget. A mediátorok munkáját nehezíti továbbá az is, hogy a konfliktusban részes felek sok esetben **téves tájékoztatást kapnak** a rendőrségen, továbbá az ügyvéd a mediáció lefolytatását próbálja befolyásolni, míg a feleket nehéz aktív részesévé tenni a megállapodás kialakításának. A mediátorok munkaterhe miatt a mediációra jutó idő kevés és ez akadályozza a konfliktus részletes, mélyreható feltárását.

Az egyes büntetőjogi tárgyú és ehhez kapcsolódó más törvények módosításáról szóló 2013. évi CLXXXVI. törvény 2014. január 1. napjától kezdődően bevezette a szabálysértési mediációt. A szabálysértésekről, a szabálysértési eljárásról és a szabálysértési nyilvántartási rendszerről szóló 2012. évi II. törvény 82/A. § (1) bekezdése a közvetítői eljárás célját a büntetőjogi mediációval azonosan, a jóvátételben és a speciális prevencióban jelölte meg. E jogintézmény részletes elemzésétől terjedelmi korlátok miatt eltekintek.

7. A 2017. évi XC. törvény hatálybalépésével összefüggő jogszabálymódosítás

Kutatási adataim szerint a magyar mediációs gyakorlat a **mérsékeltén resztoratív igazságszolgáltatási rendszer** részét képező, sikeres jogintézmény.⁴¹ A mediáció alapelvei általában megvalósulnak, azonban a jelenlegi gyakorlatnál jóval több ügyben lenne alkalmazható a mediáció.

2018. július 1. napján hatályba lépett a büntetőeljárásról szóló 2017. évi XC. törvény. Az új kódex legjelentősebb alapvető jellegű változtatása a korábbi szabályozáshoz képest az, hogy az ügyészség a sértett és a terhelt között megkötött megállapodást hatályon kívül helyezheti (2017. évi XC. törvény 415. § (1), (2) bekezdés). Erre abban az esetben kerülhet sor, ha a megállapodás a közvetítői eljárásról szóló törvénybe ütközik, azaz mások jogait vagy jogos érdekét sérti, nem felel meg a jogszabályoknak vagy a jó erkölcsbe ütközik.⁴² Az ügyész-

41 Daniel W. Van Ness: The shape of things to come: a framework for thinking about a restorative justice system. In: Restorative justice. Szerk: Elmar G. M. Weitekamp – Hans-Jürgen Kerner. Willan Publishing, 2002. 1-17.

42 Bktv. 13. § (3) bekezdés.

ség erről tájékoztatja a feleket és a közvetítőt. A törvény 415. § (3) bekezdése értelmében amennyiben az ügyészség öt munkanapon belül nem hoz ilyen határozatot, úgy kell tekinteni, hogy a megállapodást törvényességi szempontból nem kifogásolta. A mediáció bevezetése óta az új büntetőeljárási törvény tette először lehetővé azt, hogy a jogalkalmazó megsemmisítse az áldozat és az elkövető között megkötött megállapodást. Mindez különösen aggályos lehet azokban az esetekben, amikor a megállapodás teljesítése már a mediációs ülésen megtörténik. Az új büntetőeljárási kódex tehát a törvény erejére emelte azt a téves és a resztoratív igazságszolgáltatás alapelveivel ellentétes gyakorlatot, miszerint a jóvátétel formájáról és mértékéről szóló döntést a jogalkalmazók (rendőrség, ügyészség) befolyásolhatják. **A megkötött megállapodások hatályon kívül helyezésének joga annulálhatja a terhelt és a sértett önkéntességét a megállapodásban, ezáltal a mediáció részben elveszítheti a célját, szerepét.** Az ügyészség hatásköre korábban erre nem terjedt ki, bár a jogalkalmazók szempontjai „elvárásokként” már korábban is jelentkezhettek. A szabályozás változása miatt várható, hogy olyan gyakorlat fog kialakulni, amely a megállapodás tartalmát, pénzfizetés vállalása esetén a kártérítés összegét az ügyész által előzetesen meghatározott szempontokhoz, mértékekhez köti, míg az áldozati és elkövetői érdekek figyelmen kívül maradhatnak a jóvátétel formájának és mértékének a meghatározásában. Félő, hogy a mediációs eljárás formálissá válik, holott a mediációs találkozó lenne a terepe az áldozati szükségletek feltárásának és az elkövető felelősségvállalása után a megállapodás tartalmi kialakításának.

A megállapodás hatályon kívül helyezése esetén a közvetítő a már teljesített kötelezettségek figyelembevételével ismételten lefolytatja a közvetítői eljárást a szükséges terjedelemben a 2018. július 1. napjától hatályos Bktv.14/A.§-a alapján.

A jogalkalmazási tapasztalatokat beépítve a törvény 415. § (4) és (5) bekezdése lehetővé teszi azt, hogy amennyiben a megkötött megállapodás teljesítése a hat hónapos felfüggesztés tartama alatt nem fejeződött be, úgy azt legfeljebb tizennyolc hónappal meghosszabbítsák. E módosítás az eddigieknél több időt – legfeljebb két évet – biztosít a megállapodás teljesítésére, amely az elkövető és a sértett számára is kedvező lehet. Az új kódex jelentős novuma az is, hogy a közvetítői eljárásra bármely bűncselekmény miatt indult büntetőeljáráásban sor kerülhet. Az eljárás megszüntetésére illetve a büntetés korlátlan enyhítésére a jövőben is a korábbi szabályozással egyező feltételek esetén kerülhet sor, míg a többi ügyben az eredményes mediáció enyhítő körülményként vehető figyelembe.

VÁLOGATÁS A KRIMINOLÓGIA
ÉS BŰNÜGYI TUDOMÁNYOK
PHD SZEKCIÓ
„ALKOTMÁNYOS
BÜNTETŐJOG ÉS JOGÁLLAMI
BÜNTETŐ-IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS”
CÍMMEL RENDEZETT
KONFERENCIÁJÁN ELHANGZOTT
ELŐADÁSOKBÓL